ALFREDOS VENSLOVAITĖS-GINTALIENĖS LUNAPOLIAI

Ramutė Rachlevičiūtė
VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA
Maironio 6, LT-01124, Vilnius
ramute.rachleviciute@vda.lt

Straipsnyje, skirtame mūsų dienomis užmirštos grafikės Alfredos Venslovaitės- Gintalienės (g. 1949) kūrybai, 20 a. 8–9-ojo dešimtmečių estampams, analizuojama jų inspiracijų šaltiniai ir siurrealumo raiška. Ją formuojančios labirintinės struktūros, žanro negrynumas, onirinė lunapolio atmosfera. Alfredą Venslovaitę dominę žmogaus, žvėries, paukščio kūno destrukcijos, irimo būdai analizuojami remiantis M. Jampolskio deformacijos poetika. Vaizdo prasme estampai tipologiškai skirstomi į dvi grupes: *perspektyvinius* ir *ažūrinius ornamentinius*. Tai pirmas straipsnis skirtas šios savitos grafikės kūrybai, jos techniškai gerai atspaustai lakštinei grafikai (oforto, litografijos, akmens graviūros technika) ir autentiškam meniniui pasauliui. Kad įvairiapusiškiau būtų ištirta ši meninė personalija, naudotasi įvairiais interviu, dokumentuojant ne tik pačios menininkės, bet jos bendramokslių ir pedagogų Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, Vilniaus dailės akademijoje mintis. Šio atvejo studija pasitarnauja ir bendram menininkės kartos (ji priklauso pirmajai „čiurlioniukų" laidai, mokėsi Lietuvos valstybinio dailės instituto Dailės pedagogikos specialybės, aktyviai dalyvavo 8–9-ajame dešimtmečiais grafikos parodose) portretui.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: siurrealumas, siurrealizmas, dailės kanonas, tradicija, lunapolis, labirintas.

20 a. 8–9-ajame dešimtmečiais sukurti Alfredos Venslovaitės-Gintalienės[1] estampai „savo laiku", t. y. kai buvo sukurti, susilaukė tik vieno kito dailėtyrininkų įvertinimo bendrose dailės parodų apžvalgose. Estampai (šiame straipsnyje rūpi būtent jie, nors palyginimui retsykiais bus pasitelkiama ir ekslibrisai, knygų iliustracijos, piešiniai) pastoviai (ir ne po vieną lakštą, o po du tris – anų laikų vertinimu solidžiai) reprodukuojami reprezentaciniuose albumuose – apžvalginėse Lietuvos grafikos knygose[2], Lietuvos dailininkų sąjun-

1 Kūrybinio kelio pradžioje (parodose dalyvauti dailininkė pradėjo 1973 m.) Alfreda Venslovaitė-Zokaitienė, arba Alfreda Zokaitienė, pvz., žr. *Respublikinė jaunųjų dailininkų paroda*: katalogas. Kaunas: Kauno valst. M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1976, p. 31. Nuo 1976 m. – Alfreda Gintalienė.

2 *Lietuvių grafika 1971–1974*, parengė Rimtas Tarabilda, Vilnius: Vaga, 1976, il. 112–113: *Medžiai ir paukščiai*; *Skulptoriaus portretas*; *Lietuvių grafika 1975–1980*, parengė Rimtas Tarabilda, Vilnius, Vaga, 1983, il. 142–144: iš ciklo *Civilizacijos metamorfozės II–IV*, 1980; *Lietuvių grafika 1980–1985*, parengė Jolita Petkevičiūtė, Vilnius: Vaga, 1987, il. 115–116: *Mėginimas pakilti*, 1981; iš ciklo *Paukščiai žiūri į dangų*, 1983.

gos leidžiamame *Dailės* almanachuose, kataloguose. Dailininkė pastoviai dalyvavo respublikinėse jaunųjų dailininkų parodose, respublikinėse ir sąjunginėse vaizduojamosios dailės parodose, respublikinėse ir tarptautinėse ekslibriso parodose, yra apipavidalinusi ir iliustravusi knygų[3]. Menininkė taip pat yra atstovavusi Lietuvos estampui III, V ir VI Talino grafikos trienalėse (1974, 1980 ir 1983)[4], o reprodukcija iš III Talino grafikos trienalės buvo reprodukuota solidžiame lenkų meno žurnale *Projekt*[5]. Dailininkė yra dalyvavusi Pabaltijo mažosios grafikos parodose Rygoje[6], sąjunginėse estampo parodose,[7] Baltijos respublikų knygos meno trienalėje[8] Vilniuje, kitose svarbiose parodose Sovietų sąjungoje ir užsienyje. Apie vyresniosios kartos grafikės Alfredos Venslovaitės kūrybą nebuvo parašytas nė vienas straipsnis[9], nors autorė yra surengusi keletą personalinių parodėlių ir parodų[10]. Tiesa, sovietiniais metais dailėtyrininkų dėmesys lydėdavo pirmąją svarbesnę dailininko individualią parodą (dažnokai rimtesnių kultūros žurnalų *Kultūros barai*, *Pergalė* dalyje, ir tik skirtoje meninių įvykių kronikai).[11]

Profesionalų tarpe Alfreda Venslovaitė buvo gerai žinoma aktyvi, produktyviai ir savitai besidarbuojanti ne tik estampo, ekslibriso, bet ir taikomojosios grafikos srityse[12].

Mūsų dienomis dailininkės kūryba yra visai pamiršta. *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*[13] dailėtyrininkės Ritos Mikučionytės straipsnyje, skirtame Lietuvos grafikai, nei vienu aspektu menininkė nepaminėta, kaip ir *Lietuvos dailės istorijoje*,[14] 20 a. 2-osios pusės dailei skirtoje apžvalgoje. Pastarųjų metų Eglės Jaškūnienės taikomosios grafikos, Ievos Pleikienės mažosios grafikos studijose, skirtose 20 a. 2-ajai pusei, Alfredos Gintalienės pavardės taip pat nėra.

Pastaruosius du dešimtmečius Alfreda Venslovaitė pritilo ir priežasčių būta tikrai įvairių (t. p. ir asmeninių). „Man pasaulis nuo vaikystės buvo ir liko paslaptis, kaip ir meilė. Kuo daugiau žinai, turi asmeninės patirties – negali patikėti, kad gyvenimas toks lėkštas ir primityvus."[15] Menininkė pritilo, nepriklausomybės laikotarpiu mažai dalyvavo parodose ir ne todėl, kad sovietiniais metais būtų darbavusis socialiai angažuotos grafikos sferoje. Anaiptol: jos kūrinių stilistika nemaža dalimi susilaukdavusi kritikos, kaip „simbolistinė su siurrealizmo prieskoniu, kvapu."[16]

Šio tyrimo tikslas – Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampai ir siurrealumo raiška. Ir šio *atvejo* studija pasitarnautų kaip vienas iš segmentų tolimesnėje bendroje 20 amžiaus 2-osios pusės Lietuvos dailės siurrealumo studijoje. Lakštinėje grafikoje kanonas

3 *Georgo Traklio poezija*, Vilnius: Vaga; *Kantrybės akmuo: turkų pasakos*. Iliustravo Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vyturys, 1980; *Šachrazados pasakos*, iš lenkų k. vertė Valdas Petrauskas, iliustravo Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vyturys, 1988 ir kt.

4 *Skulptoriaus portretas*, 1974; ciklas *Civilizacijos metamorfozės*, 1980; ciklas *Paukščiai žiūri į dangų*, 1983.

5 Wiesława Wierzchowska, „III Trienale", in: *Projekt*. Warszawa, 1975, Nr 1, p. 17–21, 66, 71, 76.

6 1987 m. Rygoje.

7 1974 m. Minske, 1982 m. Maskvoje.

8 *Knygos meno trienalė'87*, Vilnius, 1987, p. 70.

9 Išskyrus trumputį pristatymą Jūrėnaitė Raminta, „Krištoliniai kalnai", in: *Jaunimo gretos*, Vilnius, 1974, Nr. 12, p. 34.

10 1974 *Jaunimo gretų* žurnalo redakcijoje Vilniuje, 1977 Vilniaus mokytojų namuose, 1985 galerijoje *Arka* Vilniuje, 1996 Erbacho mieste (Hesseno žemė).

11 Apie Elvyrą Kairiūkštytę (1950–2006) jai gyvai esant buvo parašytas vienintelis dailėtyrininkės Giedrės Jankevičiūtės straipsnelis. Žr. *Kultūros barai*, 1987, Nr. 10.

12 Sovietiniais metais buvo didžiulis poreikis proginiams atvirukams, ypač naujamečiams. Skurdi nespalvinga ir valdiška, ideologizuota spauda sudarė puikias galimybes dailininkams kurti meniškus spalvingus, puikiai atspaustus atvirukus. Daugeliu atvejų jie buvo tikri mažaformačiai meno kūriniai – kiekvienas signuotas, su visa grafikos kūriniui reikalinga metrika; retsykiais buvo įrėminamas ir kabinamas ant sienos. Dailininkės archyve gausu įvairių šriftinių, figūrinių ir dekoratyvinių miniatiūrinės grafikos pavyzdžių. Kurdama taikomosios grafikos darbus, ypač šventinius atvirukus dailininkė atsiduodavo mėgiamoms secesinėms vingrioms besiraizgančioms formoms. Itin puošnus ir asimetriškas florealinis stilius buvo pateisinamas šventiškumo vardan.

13 *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 7, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2005, p. 44–47.

14 *Lietuvos dailės istorija*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002.

15 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

16 Iš autorės pokalbio su R. Venslovaite-Gintaliene, 2011-04-19. Autorės archyvas.

nebuvo toks vienvaldis kaip tapyboje, bet visgi Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampai dėl savitos vaizdo sampratos atsidūrė Lietuvos grafikos lauko pakraštyje. Dėl meninės raiškos siurrealumo menininkės kūryba galimybės įsitvirtinti 20 amžiaus 2-osios pusės Lietuvos grafikos istorijoje negavo. Dabar dailininkė, jos kūryba yra visai užmiršta. Ji nustojo kurti estampus, nors retsykiais piešinio, estampo parodose, kurias rengė Lietuvos dailininkų sąjungos Grafikos centras, ji sudalyvaudavo.[17] Tokių savaimingai nutrūkusių kūrybinių biografijų, „dezertyrų" iš aktyvaus meninio gyvenimo, kai lyg ir pavargstama vis įrodinėti *savo* meninę tiesą, pasitaiko ne vienas.

Tyrimo uždaviniai – panagrinėti Alfredos Venslovaitės-Gintalienės grafiką, tiksliau vieną jos dalį – estampus, menininkės kūrybinę biografiją, kreipiant dėmesį ne tik į meninės raiškos ypatybes, bet ir grafikos technologiją, technikas ir to meto sąlygas, ypatumus. Per konkrečios „ne pirmose gretose" buvusios menininkės kūrybą galima sužinoti daugiau ir apie 20 a. 8–9-ojo dešimtmečių estampą apskritai. Kadangi tai pirmas mėginimas patyrinėti estampą kaip menininkės Alfredos Venslovaitės-Gintalienės kūrybos visumą, tai laikomasi istorinio chronologinio ir lyginamojo metodo. Tyrimui rūpi šios menininkės techniškai gerai atspausta lakštinė grafika (ofortai, litografijos ir akmens graviūros), atskleidžianti autentišką meninį pasaulį, ir siekiama ją įrašyti į mūsiškės grafikos istoriją, jos kontekstą.

Šiame tyrime naudojamasi įvairiais šaltiniais: dokumentais, esančiais Vilniaus Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos dailininkų sąjungos archyvuose. Kad įvairiapusiškiau būtų ištirta ši meninė personalija, naudotasi įvairiais interviu, tarp jų ir giluminiais, dokumentuojant ne tik pačios menininkės Alfredos Venslovaitės-Gintalienės, bet taip pat ir jos bendramokslių Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje (Nijolės Vilutytės, Ramunės Vėliuvienės, Stanislovo Kuzmos) ir dailės pedagogės, menininkės Birutės Žilytės; studijų Vilniaus dailės akademijoje draugų (Danutės Gražienės, Stasio Eidrigevičiaus) ir dėstytojų (Jono Gudmono, Alberto Gursko) mintis.

***

Dar pradinėje Dusetų mokykloje Alfreda Venslovaitė (g. 1949) skaitė daug grožinės literatūros[18], kelionių aprašymų, itin domėjosi senovės Kinijos[19] kultūra, literatūra. Atvykusi iš Dusetų, Alfreda 1961–1966 m. mokėsi Vilniaus vidurinėje meno mokykloje-internate (dabar Vilniaus Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykla) ir priklauso pirmajai „čiurlioniukų" laidai. Jos klasėje mokėsi Rimas Zigmas Bičiūnas, Nijolė Vilutytė, Lida ir Stanislovas Kuzmos, Salvinija ir Andrius Giedrimai, Ramunė Vėliuvienė, Ingė Jaskėnaitė-Talmantienė, Giedrė Gučaitė, Felicija Kačenauskaitė, Justina Špakauskaitė-Dobkevičienė, Povilas Dobkevičius, Emilija Poškutė-Pumputienė ir kiti. Mokykloje tuo metu dėstė daug jaunų talentingų menininkų, atsidavusių pedagoginiam darbui: Birutė Žilytė, Rimtautas Vincentas Gibavičius[20], Rimantas Dichavičius, Aloyzas Stasiulevičius, Egidijus Talmantas, Petras Ilgūnas ir dailėtyrininkų – Elgė Kunčiuvienė, Danutė Jedzinskienė.

Grįždavo meno mokyklos mokinė iš Vilniaus vasaros atostogoms, susėsdavo visi – tėvai, seneliai, sesutės ir išsiilgę vakarais kalbėdavosi iki išnaktų. Alfreda dažnai piešdavo, eskizuodavo senelius, dėdes ir tetas,

17 2002 m. su dukra grafike Birute Zokaityte surengė personalinę parodą JAV, Generaliniame Lietuvos konsulate Niujorke.

18 Pradinėse klasėje Alfreda skaitė G. Flaubert'o *Ponia Bovary*. Kai mama pastebėjo, mergaitė jau buvo dukart knygą perskaičiusi. Nors ir gerai nesuprasdama, kodėl ponia verkė, kas ten vyko, bet ją traukė savitas meno pasaulis, vaizdiniai. Iš autorės pokalbio su A. Venslovaite, 2011-04-19. Autorės archyvas.

19 Alfredos Venslovaitės senelio brolis buvo keliavęs į Kiniją. Todėl namiškiai „iš pirmų lūpų" buvo girdėję apie šią šalį, jos kultūrą, žmones. Iš autorės pokalbio su A. Venslovaite. 2011-04-19. Autorės archyvas.

20 Dėstė tik dvejus metus – 1964–1966 m., po to ėmė dėstyti Lietuvos valstybiniame dailės insitute. Kadangi baigiamieji darbai – jų eskizai, kompozicijos – buvo aptariami kolektyviai, Alfreda prisimena, kad jos baigiamojo darbo vadovas buvo R. V. Gibavičius.

o jie, susėdę pirkioje[21] prie stalo, pasakodavo apie artimuosius ir jų keliones, gyvenimišką patyrimą, paprastų žmonių neįtikėtinas gyvenimo istorijas[22]. „Man būdavo taip įdomu, tačiau ir šiandien liko neaišku, ką aš norėdavau sužinoti, išgirsti. Pats buvojimas tarp artimųjų man, gyvenančiai mokykloje internate, buvo labai svarbus. Po ilgų pokalbių, prieš naktį išeidavome į lauką ir užvertę galvas žiūrėdavome į dangų. Tai būdavo tarsi kokia nugyventos dienos užbaiga, neapsakoma apeiga. Spoksodavau į dangų: mėnulis, mėnesiena, toks ilgesys..."[23]

Jaunajai menininkei niekad nebuvo įdomu tai, kas yra po kojomis ar kas mus supa, o tik tai, ką regi užvertus galvą. „Naktinis žvaigždėtas dangus – kažkas ypatinga. Jis primena mums kur yra Viešpats, nuo ko viskas prasidėjo. Tai ne šiaip sau filosofavimas, o savų šaknų ieškojimas. Ne svajonės, poezija, o noras suvokti pasaulio sandarą, chronologiją, kas, po ko ir kodėl."[24] Alfredos tėvai buvo metereologai[25], mama žiūrėdama į naktinį dangų berdavo planetų ir žvaigždžių lotyniškus pavadinimus, kaip kitos moterys savo darželio gėlių vardus.

21 Didžiadvario kaime netoli Dusetų, Zarasų rajone.

22 Dėdė klebonas tarpukaryje mokėsi užsienyje, raižė grafiką lietuvių liaudies raižinių stiliumi, bet su lenkiškais užrašais. Su valgomu šaukštu dėjo dažus, pats spausdino. Klebonijos gaspadinę siuntė mokytis siuvinėjimo subtilybių, kad galėtų meniškai liturginius rūbus ir kitus reikmenis siuvinėti. Ši savo ruožtu gabesnius vaikus apmokydavo siuvinėjimo auksiniais siūlais, kitokių tekstilės technikų. Mamos brolis Jonas Didžiaūsis užrašinėjo padavimus. Močiutė mokėjo penkias užsienio kalbas. Alfredos tėvelis labai gražiai piešė. Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27 d. Autorės archyvas.

23 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

24 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-04-19. Autorės archyvas.

25 Termometras ir barometras buvo įprasti Alfredai daiktai. Tuo metu tėvai gyveno Dusetose, tarnybiniame hidrometeorologams skirtame butelyje. Keletą kartų per dieną jie matuodavo oro, vandens temperatūrą, kitus parametrus: plaukdavo į Sartų ežero vidurį, kur ant plausto su inkaru buvo įtaisyti hidrometeorologinės stoties prietaisai. Prie pirmųjų vaikystės atsiminimų priklauso būtent toks: į kailinius suvyniota ji gulėdavo atvirame ore ir nenuilstamai spoksodavo į dangų. Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

Jaunystėje, kaip ir dabar Alfredą visada traukė baisinga paslaptis, kaip mes kiekvienas išgyvename pasaulio didybę, begalybę, kiek jos sluoksnių mums leista pažinti. Ji dalindavosi su namiškiais tuo, ką girdėjo iš intelektualių, degančių noru bendrauti su savo mokiniais, mokytojų. Mokinei įstrigo galvon ir nuolat kurstė vaizduotę mintis[26], kad mūsų visata tarsi milžiniška bažnyčia, o mes, mūsų gyvenimas tarsi viena plyta be žinojimo kurioje vietoje ji yra (pamatuose, kur nors sienoje, palėpėje). Net viena „plyta" mūsų protu, sąmonės blyksniu gal ir aprėpiama, bet nesuvokiama dalis. O didingas pastatas stovi dar ant kito pastato, ir t. t. ir panašiai. Ant dar didesnės dalies ir taip toliau.

Birutė Žilytė[27] vadovavo baigiamajam Alfredos Venslovaitės grafikos[28] darbui Vilniaus vidurinėje meno mokykloje. Jau tuomet mokinė turėjo jautrios juvelyrinės precizijos ir atidaus darbštumo dovaną, kurią pasitelkė savo meninėms idėjoms įgyvendinti. Ji užsimojo išraižyti didingą bažnyčią, kuri būtų tokia nedidukė panoramiškai pavaizduoto kalnų peizažo apsuptyje. Jau tuomet Alfredai intuityviai[29] rūpėjo didelių ir mažų daiktų neįprasti, kasdieniniame gyvenime nesutinkami santykiai, tas ypatingai ryškus didumo ir mažumo kontrastas. „Alfreda Venslovaitė jau tuomet išsiskyrė savotišku žvilgsniu į pasaulį. Kai ji kalbėdavo, piešdavo, pasvajodavo – visuomet tai būdavo savitai."[30]

26 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

27 Iš pokalbio su Birute Žilyte 2011-08-31 ir su Ramune Vėliuviene 2011-08-31. Autorės archyvas.

28 Birutė Žilytė prisimena, kad specializacija mokykloje vykdavo gana savotiškai: pirmiausia buvo išrenkami mokiniai į skulptūros ir tapybos specialybes, kadangi, pirmu atveju, čia lemia įgimti gabumai mąstyti struktūriškai, erdviškai, o antru atveju – spalvinė klausa. O kas likdavo – buvo nukreipiami į grafiką. Menininkės, ilgametės dailės pedagogės nuomone, grafikoje būdavo ne mažiau gabių vaikų nei kitose dailės srityse. Iš pokalbio su Birute Žilyte 2011-08-31. Autorės archyvas.

29 Menininkė tokio programinio uždavinio niekada nekėlė, bet tai kas jau ir mokykloje buvo įdomu vaizduoti, ir vėliau sudaro jos vaizdų išskirtinumą, įsimenantį autentiškumą.

30 Iš pokalbio su Birute Žilyte 2011-08-31. Autorės archyvas.

Alfreda mokyklos baigimui jau buvo išraižiusi tris estampus-peizažus, bet bažnyčios didingumas, kryžius, tokia „pavojinga" ateistinėje epochoje sakralumo tema vizituojančią komisiją iš Lietuvos valstybinio dailės instituto suneramino. Susirinkusi prieš pat diplominių darbų gynimą speciali dailininkų dėstytojų komanda norėjo pasižiūrėti, kaip pirmoji čiurlioniukų laida ruošiasi diplominių gynimams, kaip būsimieji menininkai profesionalai darbuojasi. Po posėdžio Rimtautas Vincentas Gibavičius, išgyręs techniką, kad Alfreda raižo linoraižinį kažkaip ypatingai, neįprastai smulkiai, jog net panašu į ofortą, patarė imtis taikomosios grafikos.[31] Teko skubiai imtis naujos, labiau tinkamos jaunajai dailininkei užduoties – apipavidalinti ir iliustruoti valgiaraštį vaikų kavinei „Nykštukas".[32] Patyliukais mokytojai diskutavo, kad jauniems menininkams reikia būti arčiau žemės, atidžiai apsižvalgyti aplinkui ir mažiau skrajoti.[33]

Pasimokę specialioje dailės mokykloje septynerius metus (nuo penktos iki vienuoliktos klasės), darbštūs ir kūrybingi jaunuoliai anksti suformuodavo savo meninį braižą,[34] interesus, pasaulėjautą.[35] Tuomet stojant į Lietuvos valstybinį dailės institutą iškildavo „nuobodžių studijų pirmuose kursuose" sindromas[36] ir itin ankstyva meninio braižo atsinaujinimo problema. Todėl juos ne itin noriai, su nemažomis išlygomis priimdavo į Lietuvos valstybinį dailės institutą,[37] nes žymiai paprasčiau, dėkingiau buvo dėstyti studentams, negavusiems sistemingo meninio išsilavinimo. Tai ne kartą ir įvairiais būdais yra deklaravę įvairių kartų, specialybių Vilniaus dailės akademijos pedagogai, pavyzdžiui, ilgametis Piešimo katedros dėstytojas prof. Petras Aleksandravičius: „Reiktų priimti jautrius, nepamokytus, o ne mokyklos išdročintus..."[38]

1966–1972 m. Alfreda Venslovaitė-Zokaitienė[39] studijavo Lietuvos valstybiniame dailės institute, Dailės pedagogikos katedroje ir aukštojo mokslo diplomo negavo (dėl sveikatos baigė tik 2 kursus, turėjo trejas akademines atostogas).[40] „Alfreda Venslovaitė į Dailės institutą įstojo, turėdama susiformavusią dekoratyvinę linoleumo raižymo stilistiką ir pora metų savo estampais buvo tarp kurso lyderių."[41]

1966 m. pirmame Lietuvos valstybinio dailės instituto kurse sukurtas peizažas *Miestelis tarp kalvų* (1966,

31 Taip atsimena pati menininkė, o jos diplominio vadovė mano, kad vidurinės dailės mokyklos pedagogai buvo suinteresuoti, kad visi, kuo daugiau čiurlioniukų įstotų į Lietuvos valstybinį institutą ir todėl duodavo patarimus, kad jaunieji menininkai kuo visapusiškiau atsiskleistų ir tinkamai pasirodytų. Iš pokalbio su Birute Žilyte 2011-08-31. Autorės archyvas.

32 Jis buvo išraižytas ir atspaustas kaip knygelė ir labai gerai įvertintas. Iš pokalbio su Birute Žilyte 2011 08 31. Autorės archyvas.

33 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene. 2011-08-27. Autorės archyvas.

34 Tai susiję su pirmųjų laidų „čiurlioniukais", kurie dideliu būriu mėgindavo toliau tęsti dailės studijas vienintelėje anuo metu aukštojoje dailės mokykloje. M. K. Čiurlionio mokyklos mokytojai jautė ypatingą atsakomybę, nes surinkti iš visos Lietuvos gabūs dailei vaikai savo kelią, profesiją kaip ir būdavo pasirinkę jau nuo penktos klasės.

35 Mokytojas Egidijus Talmantas daug pasakojo, skatino domėtis senovės Indijos literatūra, filosofija, mitologija, taip pat ir akupresūra, akupunktūra, taškiniu masažu, kitais savigydos metodais, gudrybėmis. Iš autorės pokalbio su A. Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

36 Turėdami gana stiprius akademinio piešimo, kompozicijos, spalvininkystės pagrindus, dalis ateidavo į aukštąją mokyklą jau ir su savo meniniu braižu. Lietuvos dailės instituto Dailės istorijos ir teorijos katedroje dėstytojai su būsimais dailėtyrininkais dažnai kalbėdavosi šia tema per parodų aptarimus ir kaip pavyzdį dažnai minėdavo anksti susiformavusią Rimo Zigmo Bičiūno tapybos, piešinio sampratą, kurios Dailės institutas nepakeitė, nepadarė įtakos.

37 Iš autorės pokalbio su Stanislovu Kuzma 2007-02-17 ir su Dovydu Zundelovičiumi 2008-03-27. Autorės archyvas.

38 Iš autorės pokalbio su Albertu Gursku. 2011-09-01. Autorės archyvas.

39 Prisidėjo ne tik sveikatos reikalai, bet ir asmeninės aplinkybės. Būdama aštuoniolikos, ji ištekėjo už skulptoriaus A. Zokaičio, devyniolikos metų pagimdė dukrą Birutę Zokaitytę. 1967–1975 Alfredos Venslovaitės pavardė – Zokaitienė, 1975–2005 A. Gintalienė, nuo 2005 – vėl Alfreda Venslovaitė.

40 Iš Lietuvos dailininkų sąjungos archyvo. Alfredos Venslovaitės-Gintalienės asmeninis dokumentų segtuvas Nr. 182 be paginacijos, Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo mokslo ministerijos dokumento kopija, kad 1972 m. vasario 23 d. rektoriaus V. Gečo įsakymu Nr. 46 buvo išbraukta iš studentų sąrašų savo noru. Be paginacijos.

41 Iš autorės pokalbio su Jonu Gudmonu, 2011-08-29. Autorės archyvas.

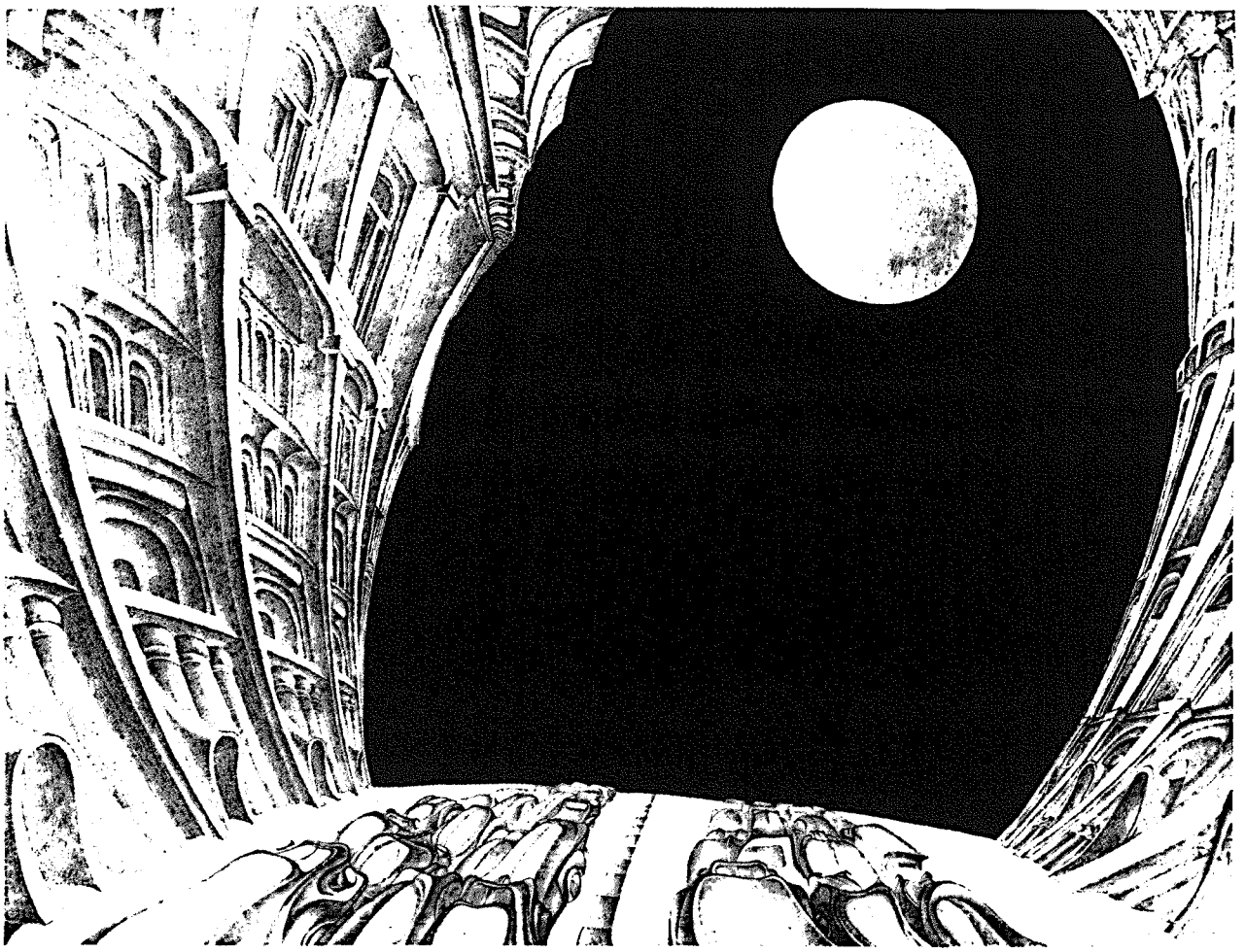

1. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Gatvė naktį*, iš ciklo *Keliai*, 1976, popierius, litografija, 27,5×35,5, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Street at Night*, from the series *Rouds*, 1976

lino graviūra, 50×40) pasižymi didingos laukinės gamtos ir mažo, įsikūrusio vienoje gamtos raukšlėje, miestelio kontrastu. Žinoma, tai ne kalvos, kaip dailininkė įvardija pavadinime, o grėsmingi kalnai (nors plastiškai minkšti, lyg būtų ne kietos uolienos). Šiame, regis, dar Čiurlionio mokykloje sukurtame estampe „jau galima įžvelgti tolimesnės jos kūrybos užuomazgas."[42]

1972–1981 m. A. Venslovaitė dirbo pagal užsakymus namuose ir atliko įvairius taikomosios grafikos užsakymus (knygos viršelius, šventinius atvirukus, muzikos plokštelių vokus) „Vagos", „Minties", „Mokslo" leidykloms. Stodama į Lietuvos dailininkų sąjungą[43], 1981 metais rašė, kad ji sukūrė apie 50 estampų, tiek pat ekslibrisų, apie 20 knygų viršelių ir kitokių taikomosios grafikos darbų.[44]

42 Birutė Žilytė, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* Be paginacijos. 1981-11-05. Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas.

43 Sovietiniais metais į Dailininkų sąjungą priimdavo tik turinčius Lietuvos valstybinio dailės instituto, t. y. aukštojo mokslo, diplomus. 1976 m. ji buvo priimta į Jaunųjų dailininkų ir dailėtyrininkų susivienijimą. Tai, kad 1981 m. Alfredą Venslovaitę į Dailininkų sąjungą priėmė be diplomo, įrodo, kad jos kaip grafikės kūryba buvo tikrai pripažinta.

44 Ši įdomi Alfredos Venslovaitės kūrybinio palikimo dalis esanti

Vytautas Valius išskyrė neeilinius jaunos menininkės gabumus, kurie buvo pastebėti dar studijų Lietuvos valstybiniame dailės institute metais, o darbai buvo „pilni netikėtos vaizduotės."[45] Vyresnysis kolega pateikia sovietiniais laikais vidinės cenzūros leistiną aiškinimą, iš kur atsiranda inspiracijos, vizijos, fantastiški reginiai: iš liaudies pasakų, sakmių[46] ir progreso: „šių dienų sudėtinga pasaulio situacija, mokslo šuoliai, civilizacijos problemos [...] įsikūnija sudėtingomis, fantastiškomis formomis." Vaizdų „keista fantastika"[47] sudarė specifinę Alfredos Venslovaitės-Gintalienės meninio stiliaus ypatybę.

Buvusiusi čiurlioniukė gerai valdė piešinį, preziškai ir kruopščiai piešė sudėtingas ištuštėjusio miesto perspektyvas ir kūrė originalius estampus oforto, litografijos technika, dvelkiančius „rūstoka poezija, 'kosmiška' rimtimi."[48] Vyresnis kolega Kęstutis Ramonas atkreipė dėmesį į subtiliai romantizuotą pasaulėjautą: „tartum jautriu smuiku autorė groja linija, lakia fantazija kurdama nuo buitinio kasdieniškumo nuvalytus vaizdinius. Jos muzikaliuose lakštuose pasiektas kompozicinis tobulumas leidžia patikėti dailininkės kuriama realybe. Ir ne vien „retro" stilistinių bruožų panaudojimas formuoja jos estampų nuotaikas. Dailininkė peržengia secesinio estetiškumo ribotumą ir atveria gilesnius dvasingumo klodus."[49]

Sovietinių laikų dailininkai, su jais drauge ir dailėtyrininkai, dažnai piktnaudžiadavo pavadinimais „kosminis", „filosofinis". Tam, kad formos paieškoms būtų suteiktas rimtesnis stasusas, kad būtų ką kalbėti,

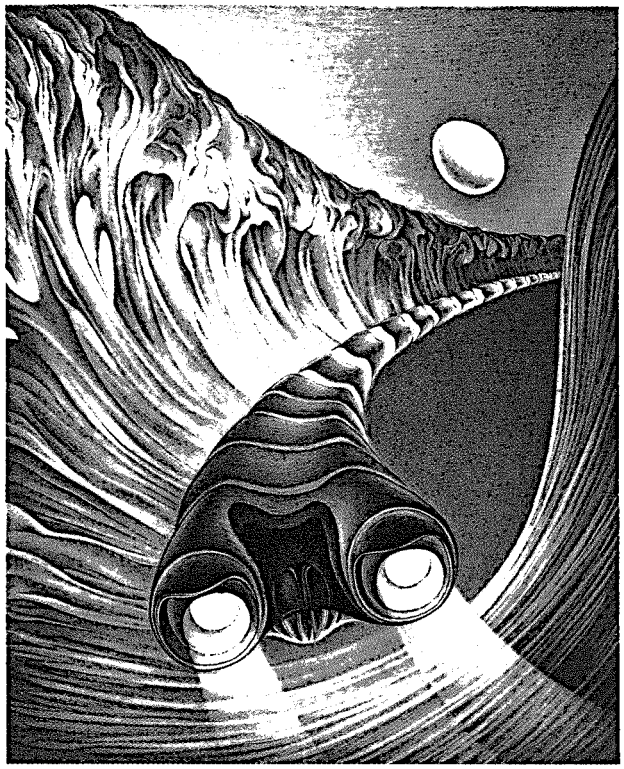

2. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Kelias*, iš ciklo *Mėnesienos*, 1977–1978, popierius, litografija, 29×23,5, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *The Roud*, from series *Moonlights*, 1977–1978

rašyti... Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampai iš tikrųjų – kosminiai: juose nėra literatūriškumo apraiškų, laikmečio spekuliacijų „kosmoso užkariavimo" tema, o iškalbingas kalbėjimas monumentaliomis formomis, neaprėpiamomis erdvėmis, neįprastais – dažnai lyg per erdvėlaivio iliuminatorių, teleskopą vaizdais. Kompozicija, sterili precizika leidžia kalbėti apie šaltį, kosminį šaltį, tačiau pati estampų autorė taip nemano: „Man kosmosas niekada nebuvo šaltas, atšiaurus, netgi visada asocijuodavosi su gyvybe, šiluma. Nors... nežinomybė gal ir vėsi. Net ir šiandieną nežinau, kas pirmas – paukštis ar kiaušinis. Vieni klausimai be atsakymų."[50]

jos archyve dar laukia tyrinėtojų dėmesio.

45 Vytautas Valius, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* Be paginacijos. 1981-11-01. Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas.

46 *Ibid.*

47 Birutė Žilytė, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* Be paginacijos. 1981-11-05. Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas.

48 Vytautas Valius, *Rekomendacija...*

49 Kęstutis Ramonas, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* 1981-11-01. Be paginacijos. Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas.

50 Iš autorės pokalbio su Nijole Vilutyte, 2011-08-30. Autorės archyvas.

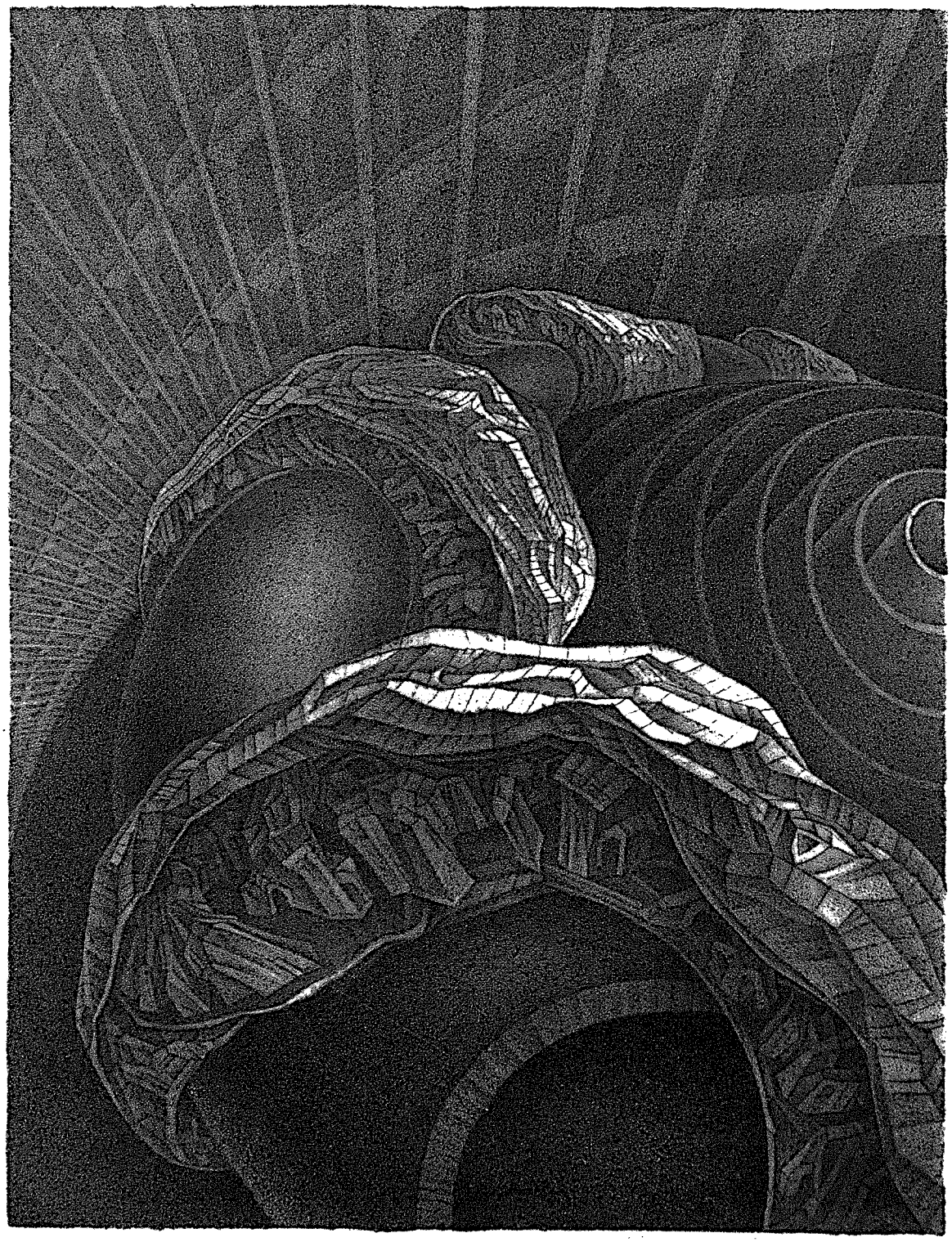

3. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Civilizacijos metamorfozės II*, 1980, popierius, litografija, 39×31 (privati kolekcija)

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Metamorphoses Civilization II*, 1980

Grafikės estampuose sutinkamas toks retas meninės kalbos požymis – naudojimasis itin kontrastingais dydžių skirtumais, didumo ir mažumo kontrastais. Sovietinio laikotarpio Lietuvos dailėje įprasti realūs tarpusavio daiktų masteliai, todėl didelių ir mažų daiktų santykiai neįprasti, nekontrastingi. Beveik visuomet regi kompoziciją pavaizduotą žiūrovo akių lygyje: vaizduojamas objektas yra nei toli, nei arti, nei aukštai, nei žemai. Dauguma Lietuvos peizažų ne tik grafikoje, bet ir tapyboje – labai uždaros, tarsi *hortus conslusus*[51] *ar giardino secreta*[52] kompozicijos. Tai pamiškės, uždaro nedidelio kiemo, laukymės vaizdai. Nedaug net lietuvių tapytojų peizažuose panoraminių vaizdų, žvilgsnio iš paukščio skrydžio ar varlės perspektyvos (*dal sotto in su*). Pasitaikančios įdomesnės urbanistinio peizažo kompozicijos yra tik Vlado Eidukevičiaus *Kauno panorama* ir Jonos Šileikos panemunių prie Vilkijos, Jurbarko vaizdai. Net laisvo skriejančio žvilgsnio nuo kalvos – mažai. O kai tiesioginė linijinė perspektyva karaliauja,vaizduotei nėra kur pasireikšti. Kad fantazija nebūtų įkalinta, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė naudoja optinius efektus,·daugybines ir mišrias perspektyvas.

Neįprasta rašyti apie *fantaziją* sovietinio laikotarpio estampuose. Lenyninės atspindžio teorijos kontekste tokių terminų nebuvo. O Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampai būtent tokie – juose vaizduotės vaidmuo esminis. Kai kuriems estampams yra būdingas siurrealumas, nes juose sutinkamas ne tikrovės, o vaizduotės primatas. 1985 metų respublikinės vaizduojamosios dailės parodos apžvalgoje reprodukuotas Alfredos Venslovaitės-Gintalienės *Pabaisos gimimas* (1985, ofortas, akvatinta, 37×32). Tarp statybininkų ir partizanų, darbo didvyrių portretų iš natūros ir naudingo darbo visuomenei scenų, kitų užsakomųjų darbų („tarp jų nemaža silpnų“[53]) – Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pabaisos kaimynystė keistoka. Eglė Kunčiuvienė įvertino grafikos skyriaus ekspoziciją kaip pabirą ir konstatavo didelį „erdvinių pojūčių ir mąstymo deficitą.“[54] Ne tiek mąstymą, bet vaizduotės žaismą Alfreda Venslovaitė-Gintalienė gal vienintelė ir pademonstravo.

4. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Civilizacijos metamorfozės III*, 1980, popierius, litografija, 39×31, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Metamorphoses Civilization II*, 1980

Mokytojas Rimtautas Vincentas Gibavičius su Salvadoro Dali kūriniais, jų reprodukcijomis supažindino dar Vilniaus M. K. Čiurlionio vidurinėje meno mokykloje. „Ir jie padarė didelį įspūdį.“[55] *Žmogaus portretas* (1981, litografija, 42×44) – grafiška Salvadoro Dali paveikslų parafrazė. Gipsinės skulptūros profilis – milžiniški griūvantys, tirpstantys rūmai ar net

51 Uždari vienuolynuose, tik jų šeimininkams prieinami sodai statinio viduje, į kuriuos įėjimas galimas tik iš vidaus.

52 Italų k. slaptas, įslaptintas sodas.

53 Eglė Kunčiuvienė, „1985 metų respublikinė vaizduojamosios dailės paroda“, in: *Dailė*, Nr. 27, Vilnius: Vaga, 1988, p. 8.

54 Eglė Kunčiuvienė, *Ibid.*, p. 12.

55 Iš autorės pokalbio su A.Venslovaite, 2011-04-19. Autorės archyvas.

5. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Mėginimas pakilti I*, 1981, popierius, ofortas, 32×24,5, LDM

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Attempting to Rise I*, 1981

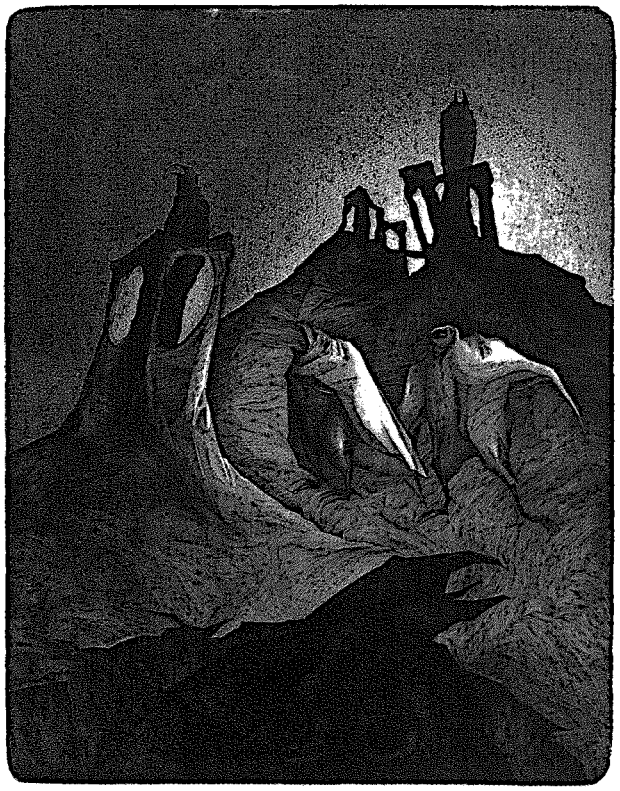

6. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Mėginimas pakilti II*, 1981, popierius, ofortas, 32×24,5, LDM

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Attempting to Rise II*, 1981

miesto dalis. Fatališkumo užvaldyta bejausmė gipsinė kaukė abejinga vykstančioms jos viduje transformacijoms. Architektūrinis peizažas čia pat virsta vaiduokliško gamtos peizažu, kurio šešėliuose užgimsta gyvybė (gyvūninės formos).

Alfredą domino žmogaus, žvėries, paukščio kūno destrukcija, irimo būdai. Rusų mokslininkas M. Jampolskis, deformacijos poetikos nagrinėjimams paskyręs studiją, sukūrė savitą teoriją: „Deformaciją aš suprantu kaip dinaminį procesą ar dinamikos pėdsaką įrašytą kūne."[56] Kūnas atkartoja kažkokios formos, kito kūno veiklos pėdsakus, su kuriuo sąmoningai ar nesąmoningai pastarasis turėjo sąlytį. „Deformacija visuomet apjungia savyje du kūnus, vienas iš jų veikia kaip anspaudas, o antras kaip įspaudas".[57] M. Jampolskis turi omenyje ne paprastą atspaudą, kuomet vienas kūnas kopijuoja, atkartoja kitą kūną. Mokslininkas jį neutraliai vadina „vieta": tai gali būti lizdas, kurį savo kūnu lipdo paukštis, tai nuo žmogaus veido nuimama kaukė, tai labirintas, kuriame įsispaudžia keliautojo pėdsakai ar banguojančio, prigludusio prie kūno šokėjos apdaro klostės. Tokį antrininką, imprintą M. Jampolskis pavadina sąlygiškai demonu, nors jis nebūtinai turi priimti demono pavidalą.[58] Taigi, kaip moko senovės graikų mitologija, ir tam pritaria mokslininkas

56 Michail Jampolskij, *Demon i labirint*, Moskva, Novoje literaturnoje obozrenije, 1996, s. 5.

57 Michail Jampolskij, *Ibid.*, s. 6.

58 Pagal R. Bartoną, būtent demonai yra jėgos iššaukiančios metamorfozes, kaip Nabuchodonosaras buvo paverstas žvėrimi, Loto žmona – druskos stulpu, o Kirkės Uliso palydovus pavertė kiaulėmis. In: Michail Jampolskij, *op. cit.*, s. 7

7. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Mėginimas pakilti III*, 1981, popierius, ofortas, 32×24,5, LDM G-18107

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Attempting to Rise III*, 1981

M. Jampolskis, – kur labirintas, ten ir demonas. Taip ir Alfredos Venslovaitės estampuose.

„Dabar imponuoja R. Magrite'as – jo darbuose nėra Salvadoro Dali kūrybai būdingo nihilizmo: jie šilti ir jaukūs. Neginčijamai genialus menininkas Šarūnas Sauka buvo ir tebėra salvadoriškosios nihilistinės krypties kūrėjas, stebinantis savo drąsa rodyti dažnokai nuo visuomenės slepiamas paslaptis. Mano kurso draugas Stasys Eidrigevičius, pozityvus magritiškosios krypties atstovas, į kurį jau besimokydama atkreipiau dėmesį. Jo monumentalūs, begaliniai paprasti ir minimalistiniai darbai spinduliuoja milžinišką energiją. Jis keliais

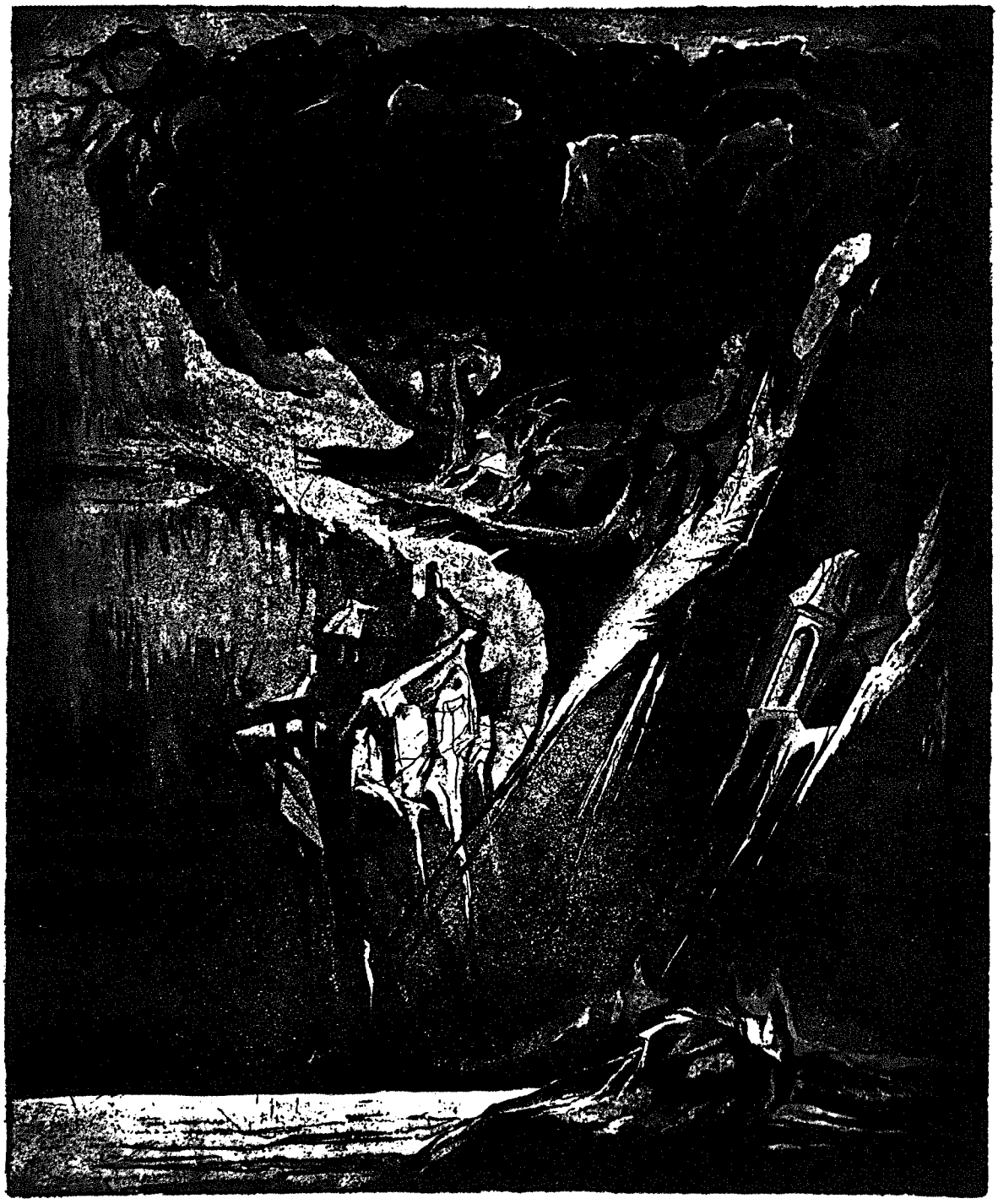

8. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, iš ciklo *Mėginimas pakilti V*, 1981, popierius, ofortas, 32×24,5, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, from series *Attempting to Rise V*, 1981

genialiais brūkštelėjimais pratęsia erdvę, žiūrovą įveda į kitus pasaulius. Apžiūrinėdama jo kūrinius jaučiuosi prisilietusi prie kažko mistiško."[59]

Kokiomis priemonėmis Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampuose reiškiasi vaizduotė? Labirintinėmis struktūromis ir onirine lunapolio atmosfera. Kalbame apie kūrybą, nesivadovavusią betarpiškais, tegu ir apibendrintos, stilizuotos natūros įspūdžiais, o apie *vaizduotės* primatą, vaizdą, kaip autentiško vidinio pasaulio, regėjimo atspindį. Šitie bruožai buvo užfiksuoti dar meno mokykloje: „Jau mokykloje baigiamajame darbe sužydėjo jos vaizduotės išradingumas."[60]

Vaizdo prasme Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampus tipologiškai reiktų skirstyti į dvi grupes: *perspektyvinius* ir *ažūrinius ornamentinius*. Labirintinė struktūra yra būdinga abiejų tipų estampams. Pirmu atveju labirintas yra traktuojamas erdviškai, o antru – plokštumiškai, ornamentiškai. Tas pats labirinto principas (sudėtinga, nelengvai žvilgsniui perprantama spiraliniu judėjimu pagrįsta sistema), bet skirtingi jo pavidalai (vienu atveju – trimačių formų, kitu – linijų).

Rodoma iš aukštėliau, paukščio perspektyvos oniriška *Gatvė naktį* (iš ciklo *Keliai*, 1976, litografija, 27,5×35,5)[61] – uždara, kaip vienas iš labirinto akligatvių. Iš išorės spaudžiamo ovalinio miesto gatvė primena tunelį, kurio gale baugi aklina tamsa su švytinčia mėnulio pilnatimi. Aikštės elipsoidė atliepia dangaus: tik jos atviros kažkam. Namų sienos plastiškai gaubiasi, lenkiasi, skliaudžiasi. Somnambuliškame mieste jokios gyvybės ženklų – greičiau sapno atmosfera. Klaustrofobiška erdvė su vienu (ir tai menamu) išėjimu iš miesto labirinto neramina, aklina tamsa hipnotizuoja. Ypatingoje sapno erdvėje ir laike nėra įvykiškumo, o grėsmės nuojauta akivaizdi. Kaip ir negalėjimo ištrūkti, buvimo spąstuose nuotaika. Ją stiprina slenkanti žvilgsnio trajektorija – negalėjimas tiksliai nustatyti žiūros tašką pagal Leonardo da Vinči pamėgtą principą – „judančios akies ir nejudrių objektų aplinkumos" opoziciją.

Mėnesienos ciklo estampus (1977–1978, litografija, *Kalva*, *Miesto aikštė*, *Kelias*; visos trys 29×23,5) sieja kelios bendros kompozicijos dedamosios: sferinė perspektyva, kiaušiniškai aptaki mėnulio pilnatis, buvimo labirinto viduje jausmas ir priartintas žvilgsnis į vieną jo fragmentų. Estampas *Kalva* išsiskiria gyvų būtybių (pravertais nasrais, panašių į tunelius), viena kitą ryjančiomis tarsi plėšri žuvis mažesnę, o toji dar mažesnę labirintiškumu. „Tunelių", urvų sienos – kažkokios pirmykštės geologinės sanklodos paklusę bendram architektūriniam sumanymui, nors jų secesinė[62] „apdaila" ir įmantroka.

Estampe *Kelias* vėl labirintas ir kiaušinio formos mėnulio pilnatis. Aptakiai besisukančiu tuneliu milžinišku greičiu lekia traukinys: jo zoomorfiškai traktuotas snukis, stuburas su slanksteliais primena chtoninę būtybę, akimis prožektoriais apsišviečiančią kelią. Šviečianti gyvatė, lekianti bėgiais, atidengia archaišką simbolių sluoksnį – individualioje pasąmoninėje vizijoje išnyra kolektyvinė žmonių atmintis. Gyvatė, kiti odą keičiantys ropliai, reptilijos –gyvybingos energijos, nuolatinio virsmo su atsinaujinimu ir neretai amžinumo simbolis. Žodis „gyvatė" siejasi su „gyvybe", „gyvata". „Traukinys yra veikiau drakono ('šviečianti gyvatė') – pabaisos su gyvatės uodega ir spjaudančios ugnį – modifikacija."[63]

59 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-04-19.

60 Birutė Žilytė, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* Be paginacijos. 1981-11-05. Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas.

61 Reprodukuota in: *Dailė*, Nr. 20, Vilnius: Vaga, 1978, il. 68.

62 1978 m., kai buvo sukurtas šis estampas, tai „secesinis" anuomet buvo tik betikslės rafinezijos, beprasmio įmantrumo sinonimas, kuris dažniausiai oponavo meniškumui (santūriai apibendrintai formai). Viena pirmųjų, gal ir pirmoji, dailėtyrininkė Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė 20 a. 8-ojo dešimtmečio viduryje terminą „secesinis" su pliuso ženklu ėmė naudoti kaip atsvarą istorizmui ir eklektikai. Tai įvyko Lietuvos valstybinio dailės instituto SMD (Studentų mokslinių darbų) konferencijoje. Iki to laiko istorizmas, eklektika ir secesija buvo naudojami sinonimiškai ir tik neigiamai.

63 Udo Becker, *Simbolių žodynas*, Vilnius: Vaga, 1995, p. 56.

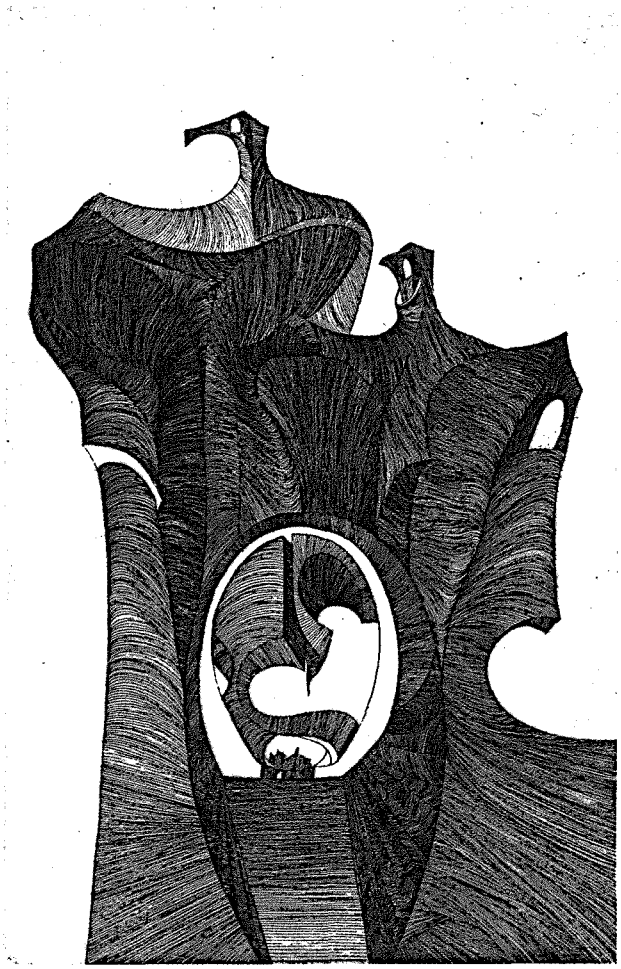

9. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Metamorfozė – paukščiai*, 1975, ofortas, 32×24,5, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Metamorphosis – Birds*, 1975

Estampų grupėje, kuriuose perspektyvos[64] vaidmuo esminis, brandžiausi yra *Civilizacijos metamorfozių* ciklo estampai (1980, I–IV, litografija, 39×31), su kuriais dailininkė dalyvavo 1980 m. Talino grafikos trienalėje, kitose parodose. Ciklo antrajame lakšte architektūrinės formos įgauna kosminį, vizijų daugiasluosniškumu, netgi tarpplanetinio Babilono bokšto ar nežemiškųjų civilizacijų užmojį. Nors formos organiškai aptakios, biomorfiškos, visgi tai urbanistinė serpentininė fantazija. Preciziškų formų aklinų arkadų geometrija ir daugybiniai labirintai byloja apie ikiantropomorfinę planetos raidos stadiją be gamtinių rudimentų. Futuristinio megapolio marštutai byloja apie nepaliaujamą judėjimą tolyn ir artyn tuo pačiu metu. Kai yra tokios sudėtingos perspektyvos, tai atsiranda ne tik erdvinis, bet ir laiko matmuo. Tai primena olandų menininko Mauritso Cornelio Escherio (1898–1972) perspektyvinius žaidimus. Dailininkė abstrahuoja labirintines struktūras, ir jos virsta architektūra. Ir atvirkščiai. Mitologinė kompetencija mums primena, kad klajoti po labirintą – tai siekti pirminių, prigimtinių dalykų, ieškoti visa ko pradmenų, beje, ir savų. Tapytojas Antanas Gudaitis, išvydęs Alfredos estampus *Civilizacijos metamorfozės*, nusistebėjo: „Ne kiekvienam duota *taip* matyti ir mąstyti. Tokiame mažame darbe toks monumentalumo jausmas!“[65]

Iš esmės ką bevaizduotų Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, jos kosminiai peizažai, lunapoliai, geologinė metaforika – visuomet tai *nakties* dailė[66], grafika. Klaidžiojant tamsiais labirintais, „išoriniai“ dalykai ima nykti ir juos keičia „vidiniai“. Nerti į tamsą tolygu metaforiniam pasinėrimui į save.[67] „Juk saulė, šviesa – viskas aišku, suprantama. O naktis, žvaigždės, mėnulis – vieni klausimai.“[68] Dailininkės estampai be iliustratyvumo, be smulkmeniško detalizuoto pasakojimo komponentų: „Eskizą darant – viskas gimdavo kartu, iškart ir intuityviai. Pasąmonėje atsiranda temų nuojautos, iliuzijos ir eilinis bandymas pakilti – bandymas susivokti.“[69]

64 Vilniaus M. K. Čiurlionio vidurinėje meno mokykloje mokiniai gaudavo labai įvairių žinių. Architektas Katilius labai sumaniai, uždegančiai dėstė architektūros pagrindus. Alfredos pomėgis sudėtingiems perspektyviniems sprendimams, labirintinėms struktūroms atsirado, prasidėjo jau nuo mokyklos laikų. Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27 ir su Birute Žilyte 2011-08-31. Autorės archyvas.

65 Iš autorės pokalbio su Nijole Vilutyte, 2011-08-30. Autorės archyvas.

66 Dailėtyrininkui Alfonsui Andriuškevičiui rengiant parodą ir katalogą apie dienos ir nakties skirtį rūpėjo tik tapyba (*Nakties ir dienos tapyba*, paroda Vilniuje, Dailės parodų rūmuose 1990).

67 Remdamasis M. Klein, G. Deleuze'u tvirtina ir Michailas Jampolskis, in: Michail Jampolski, *op. cit.*, s. 83.

68 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

69 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

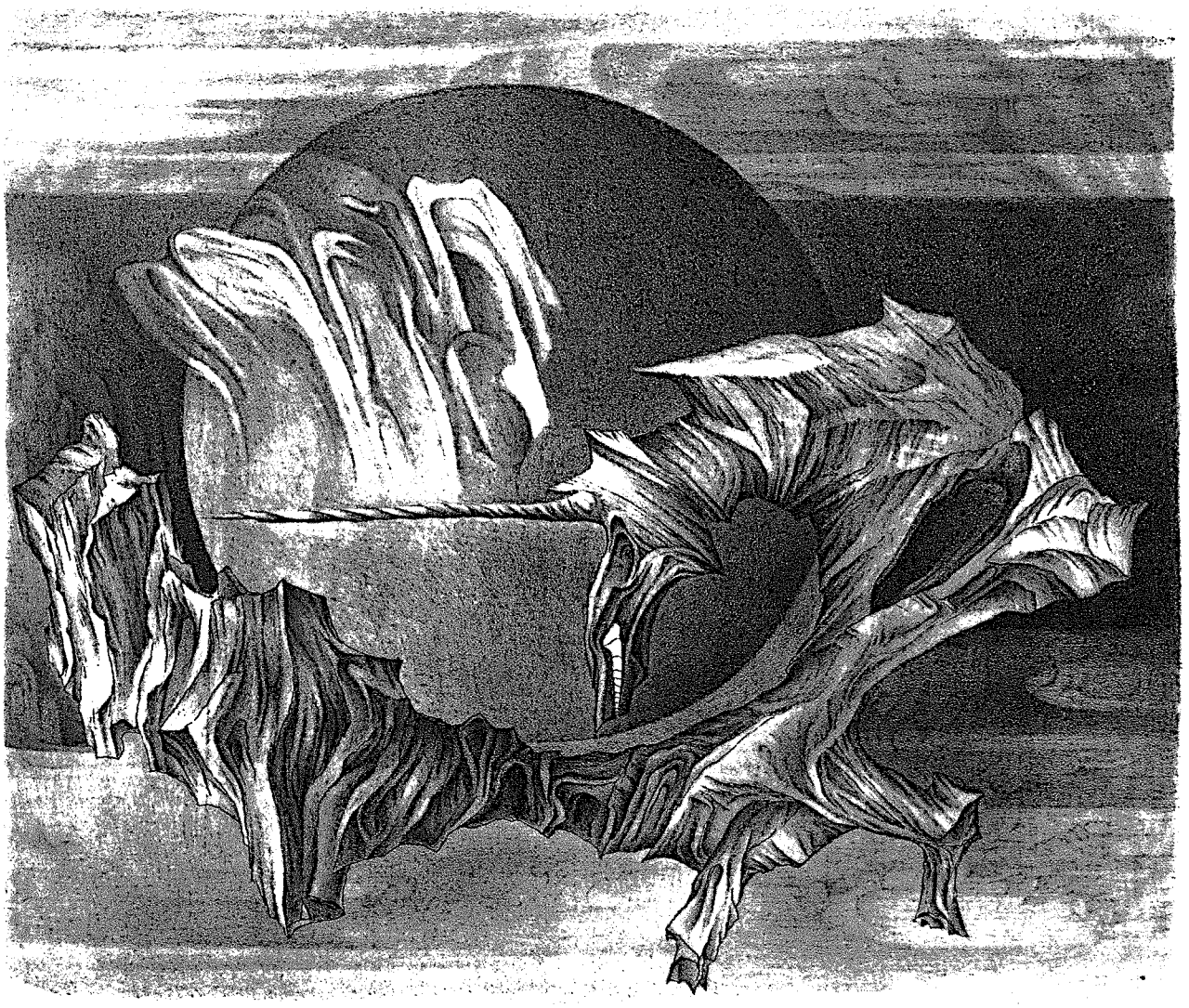

10. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Vienaragis*, 1979, popierius, litografija, 41×48, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Unicorn*, 1979

Greta įspūdingų perspektyvinių sprendimų, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė kūrė kitokio tipo kompozicijas, kuriose ganėtinai išskirtinis grafikos meninės kalbos bruožas – noras kalbėti tik siluetu, ažūrinių formų vingriais raštais ir nesinaudoti fonu. Tam dailininkė pasirinko retą akmens graviūros techniką, kai, nesant fono, kalbama tik siluetu, linijiniu piešiniu.

Paukščiai – vienas mėgstamiausių Alfredos Gintalienės estampų motyvų. Mokydamasi M. K. Čiurlionio vidurinėje mokykloje ir Lietuvos valstybiniame dailės institute ir vėliauji vis grįždavo prie jų: *Medžiai ir paukščiai* (1970, ofortas, 27×19); *Miškų dvasia* (1974, litografija, 23×39), *Paukščiai arba Metamorfozė* (1975, I–II, abu 24×15,5); *Improvizacija paukščio tema* (1975, graviūra akmenyje, 24,5×18), *Daina apie paukštį* (1975, I–III, graviūra akmenyje, visi 24,5×18); *Mėginimas pakilti* (1981, I–V, ofortas, 31,3×23 ar 32×24,5); *Paukščiai žiūri į dangų* (1983, ofortas, akvatinta, 39,5×30,5) ir kiti. Dažna plėšraus paukščio (vanago, erelio) ikonografija „Paukštis – dvasios vaizdinys, simbolis, jos nešėjas lie-

tuviškoje mintyje, mitologijoje. Erelis, vanagas susiję su galia, o ne su plėšrumu. Paukštis – siekio, bandymų pakilti ir atsiplėšti nuo žemės, žemiškumo – simbolis. Aštrus snapas man imponuoja savo struktūra, konstrukcija."[70]

Paukščiai arba Metamorfozė (1975, II), kai kuri eskizų, piešinių struktūra, kompozicija yra ganėtinai panaši į Teodoro Kazimiero Valaičio plastikos projektus, jo pamėgtą žaidimą pozityvo – negatyvo, ažūro kiaurymių galimybėmis. Dailininkė plokštumoje sugeba kurti monumentalias lyg paminklo modelis eskizo formas, kuriose atsiveriančios kiaurymės ir nutolusios trimatės formos susipina į painias labirintines struktūras. Iš spirališkai besisukančio sraigto, kuris formuoja labirintą, netikėtai atsiveriančios perspektyvinės atodangos ir kiaurymės susilieja su fonu.

Neramia melancholiška nuotaika išsiskiria ciklas *Mėginimas pakilti* (1981, I–V, ofortas, visi penki 32×24,5). Pirmame ciklo lakšte paukščiai, išskyrus vieną, neatskiriamai suaugę su architektūrinio bloko monolitu. Antrame grafikos lakšte nuo apgriuvusių gotikinių katedrų kyla masyvūs plėšrūs paukščiai, jiems atsiplėšus atsiveria gąsdinančios miesto peizažo kiaurymės. Trečiame lakšte šikšnosparniškos formos primena nakties demonus, jų efemeriškumą: jie sunkiai kyla, o ištiesę sparnus tirpsta erdvėje. Ketvirtame lakšte kiauravidurio ažūrinio paukščio formą atkartoja mažesnės tolstančios identiškos formos. Penktame lakšte – nestabiliai pakibęs, krintantis prarajon vaiduokliškas statinys aižėja mūsų akyse, palikdamas paukštiškų siluetų šešėlius.

Dailininkė mėgsta kūniškumo metamorfozes, gyvūnų taip pat: *Briedžiai* (1974, litografija, 19,5×32), *Satyras* (1977, litografija asfaltas 15,5×20,5), *Žuvis drakonas* (1979, litografija, 65×92) ir kt. Estampai pasižymi anais laikais ganėtinai neįprastu žanro negrynumu. Regis, tai animalistinis, nors ir su fantastiniais bruožais, motyvas. Kas dėl transformacijų, tai miesto, statinio, labirinto dalis, kuri skorpioniškai dažnokai atakuoja pati save, savo kūną (*Vienaragis*, 1979, litografija, 41×48) ir nelabai aišku, kur jis prasideda, o kur baigiasi. Animalistinis žanras transformuojasi į onirinį (nesvarbu, gamtinį ar architektūrinį) peizažą: čia nuolat vyksta virsmas. „Metamorfozės negaliu kaip poezijos paaiškinti, komentuoti. Tik čia jokios literatūros neįžvelgiu. Metamorfozė – būdas išreikšti šio pasaulio paradoksalumą."[71] Alfredos Gintalienės architektūrinės, antropomorfinės ir paukštiškos formos nėra atribotos viena nuo kitos – jų susiliejimas yra akivaizdus. Tikslios ribos tarp kūnų nebuvimas leidžia kalbėti apie metamorfozę, kuomet viena forma virsta kita ir jos nėra savipakankamos. Formų ribų susiliejimas, neatidalinamumas yra formos ypatybė, formuojanti siurrealumą.

Netradiciški ir meniški Alfredos Gintalienės portretai *Skulptoriaus portretas* (vyro A. Zokaičio, 1970, ofortas, 33×27) ir piešinys *Autoportretas lopšyje* (1972, pieštukas, 15×22). Būsimoji dailininkė guli lopšelyje ir stebi virš jos plevėsuojančią draperiją, augalus, vabzdžius, architektūrinių fragmentų detales. Dešinėje parengti laukia dailininko įrankiai (pieštukai, plunksnos, teptukai, kalteliai).

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė visada skyrė didžiulį dėmesį grafikos technikai, technologijoms. Ji ne kartą vyko kaip Lietuvos atstovė į sąjunginius kūrybos namus Seneže (1979, 1982 ir 1985) prie Maskvos, kur turėjo sąlygas du mėnesius skirti tik kūrybiniam darbui[72]: naudotis grafikos dailininkams skirtomis dirbtuvėmis ir spausdinant sulaukti kvalifikuotos prityrusių grafikos meistrų pagalbos[73]. Tai irgi rodo, kad ji sovietiniais

70 Čia menininkė su straipsnio autore nesutinka. Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

71 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

72 Ištekėjusiai ir auginančiai dvi dukras menininkei tai buvo puiki galimybė per trumpą laiką sukurti ir parsivežti atspausdintų naujų estampų.

73 Lietuvos grafikai stengėsi kaip įmanoma dažniau patekti į Senežo kūrybinius namus pamaskvėje, nes jie garsėjo ypatinga oforto ir litografijos meistrų kvalifikacija. Intensyviai dirbdama per du mėnesius dailininkė gebėdavo sukurti tris keturias lito-

11. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Skulptoriaus portretas* (A. Zokaitis), 1970, popierius, ofortas, 33×27, privati kolekcija

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *The Portrait of the Sculptor (A. Zokaitis)*, 1970

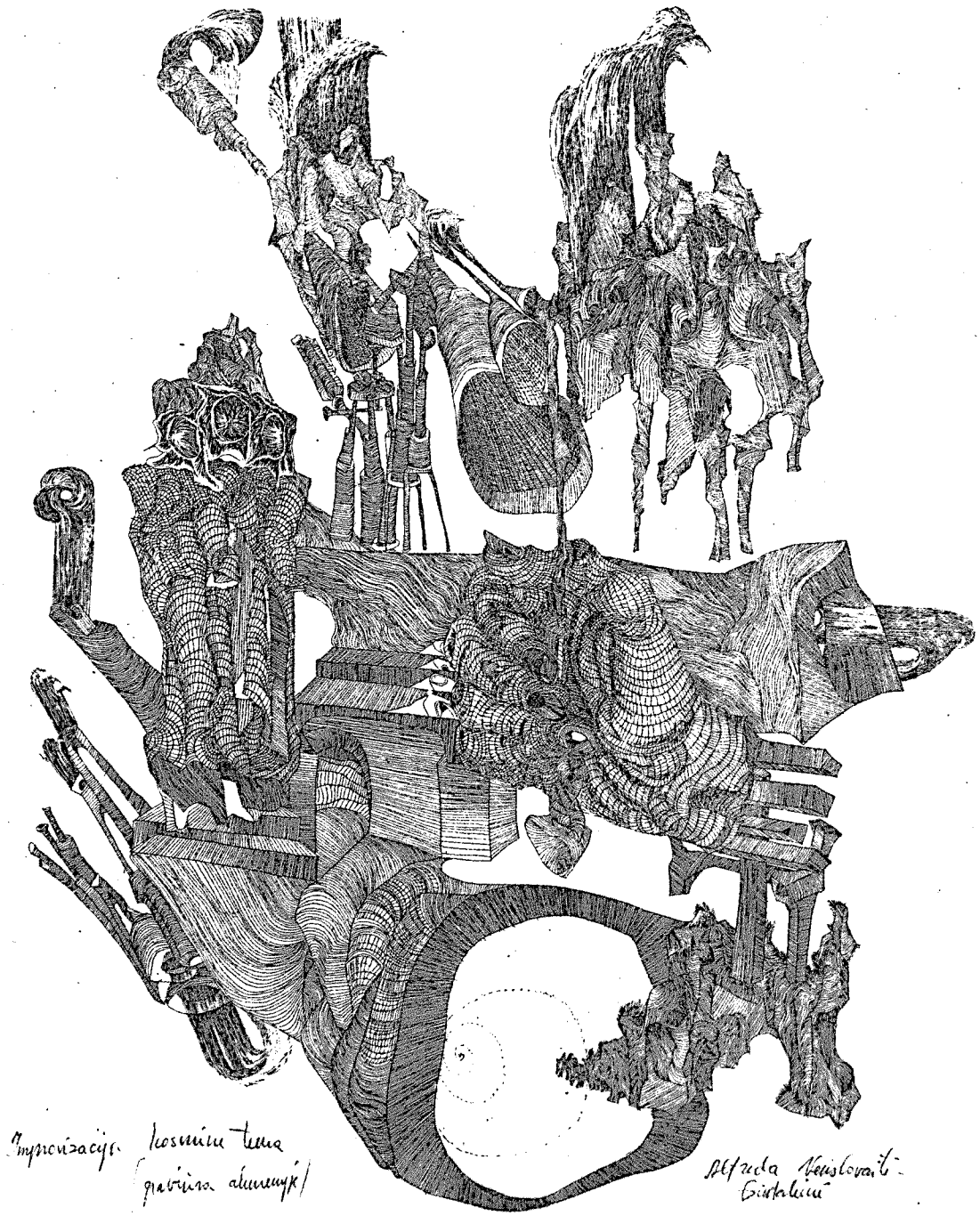

12. Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Improvizacija kosmine tema*, 1970, popierius, graviūra akmenyje, 32×24,5, VU Grafikos kabinetas

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Improvisation on Space theme*, 1970

metais buvo pripažinta grafikė. Jos grafikos technikų arsenale itin reta (dailininkė, ko gero, vienintelė Lietuvoje darbavosi šia reta technika) akmens graviūra. Ant litografinio akmens ne piešiama, o jame raižoma, stengiantis kad kuo mažiau ištrupėtų. Tai technika, kuri leidžia raižyti plonytes plonytėlaites linijas nesinaudojant fonu, t.y. aklai baltoje plokštumoje. Oforte neįmanoma padaryti tokios plonos linijos – „man linija turėdavo būti kuo įmanomai plonesnė, kad spengtų. Vis galandu, brėžiu, raižau. Man nuo tos precizijos, juvelyriškos linijos aštrumo būdavo net saldu. Būdavo iki beprotybės išraižyta."[74] Ji raižydavo su savo pasidarytomis ir pobeditine adata: padarydavo pora rėžių ir ją galąsdavo. Taip nugaląsdavo, kad tik per galingą didinimo stiklą matydavosi. Padarydavo porą linijų ir adata „ištirpdavo".

Tiesa, nors ir daug eksperimentuota su akmens graviūra, visgi atspaustas atvirkštinis vaizdas dažnokai menininkę ir apvildavo. Kol raižydavo, tikėdavosi... „Tiek daug tikėdavausi, tiek pastangų padėdavau, o kai atspausdavau – tas grožis atslūgdavo ir nusivildavau. Ir vėl raižydavau, galąsdavau ir tikėdavausi... Visgi neišmokusi raižyti taip, kaip norėjosi, vis nusivildavau. O gal ir pati technika ribota, ir nieko daugiau iš jos išspausti buvo neįmanoma. Gal neįmanoma su ja išvengti plokštumo, ornamentiškumo. Nepavyko erdvių atverti..."[75]

Alfredos Venslovaitės-Gintalienės grafikoje, estampuose metamorfozės, klajojantys simboliai ir kiti sunkiai paaiškinami įvykiai atskleidžiami *ne tiek* ir *ne tik* per figūras, kiek per baugios kosminės erdvės vaizdavimą. Vaiduokliškas pamažu atsiveriantis estampų sudėtingų erdvių, labirintiškas pasaulis, autorinė fantazija Lietuvos estampui suteikė dar nematytų spalvų ir praplėtė meninių išgyvenimų spektrą.

IŠVADOS

Straipsnyje analizuojant mūsų dienomis užmirštos grafikės Alfredos Venslovaitės-Gintalienės kūrybą (20 a. 8–9-ojo dešimtmečių estampus), siekta nustatyti jų inspiracijų šaltinius: pomėgis užvertus galvą tyrinėti naktinį žvaigždėtą dangų (tėvų meteorologų gyvensenos, pasaulėjautos ir pan. įtaka), siurrealizmo dailė (ankstyvoji Salvadoro Dali kūryba, vėliau – Rene Magritte'o), įvairiapusės žinios ir išsilavinimas tekęs pirmosios „čiurlioniukų" laidos absolventams (kvalifikuoti architektūros pagrindai, perspektyvos studijos ir t. t.), taip pat Lietuvos dailės instituto Dailės pedagogikos fakulteto studentams (įvairių dailės sričių pagrindai, technikos ir technologijos). Visa tai padėjo suformuoti autentišką siurrealią raišką (žanro negrynumas, nakties vaizdinių ir dailės pomėgis, labirintinės struktūros, onirinė lunapolio atmosfera), kurios pradmenys jau akivaizdūs jaunajai dailininkei mokantis meno mokykloje. Alfredą Venslovaitę dominę kūniškos metamorfozės (žmogaus, žvėries, paukščio kūno destrukcijos, irimo būdai) analizuotos remiantis rusų mokslininko M. Jampolskio deformacijų poetika. Estampai, kuriems būdingas labirintiškumas, tipologiškai skirstomi į dvi grupes: *perspektyvinius* ir *ažūrinius ornamentinius*. Alfredos Venslovaitės-Gintalienės kūrybai būdinga ne tik savitas meninis pasaulis, bet ir

grafijas, atspausdinti tiražą ir su dideliu „kraičiu" grįžti namo. Be to, nuvykę dailininkai gaudavo kūrybiniam darbui reikalingas medžiagas, meistrai dalyvaudavo visose kūrybinio darbo fazėse, pradedant klišės parengime nuodymui, nuodijimo ir kt. technologiniuose procesuose. Spausdinimas, ypač ofortų ir litografijų, Lietuvoje ilgą laiką buvo problemiškas: spausdinimo plonybes ilgus metus išmanė tik meistras Davainis, vėliau jis apmokė Vladą Katiną; šis duetas yra daug talkinęs menininkams. Dailininkams dirbusiems tik litografijos technika, spausdinimas buvo susijęs su didžiule rizika sunaikinti ilgai ruoštą spaudai akmenį. Taip, aplinkybėms sėkmingai sutapus, Lietuvoje lankęsis estų grafikos meistras išgelbėjo Birutės Stančikaitės didžiaformates litografijas, kai atrodė, jog litografinis akmuo sugadintas ir spaudai netinkamas; jis pamokė, kaip „atgaivinti" akmenį. Išimtinai litografijos technika kūrusi Adasa Skliutauskaitė savo kūrinius spausdindavo Minske, – čia turėjo patikimą litografijos meistrą.

74 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

75 Iš autorės pokalbio su Alfreda Venslovaite-Gintaliene, 2011-08-27. Autorės archyvas.

techniškai gerai atspausti estampai (oforto, litografijos, akmens graviūros technika).

Ši studija pasitarnauja ir bendram menininkės kartos (ji priklauso pirmajai „čiurlioniukų" laidai, mokėsi Lietuvos valstybinio dailės instituto Dailės pedagogikos specialybėje, aktyviai dalyvavo 8–9-ojo dešimtmečių grafikos parodose) portretui. Šis paskiras siurrealumo atšvaitų turintis dailės istorijos punktyras – 20 a. 8–9-ojo dešimtmečių Alredos Venslovaitės-Gintalienės estampai, sudaro „mažąjį" naratyvą, kuris gali pasitarnauti didžiajam Lietuvos dailės istorijos 20 a. 2-osios pusės dailės siurrealumo naratyvui.

Lietuvos estampo *genum specificum* yra ganėtinai kameriškas, kuklus, be didesnio vaizduotės skrydžio, užmojo. Taigi šioje ganėtinai monotoniškoje (žvelgiant iš nusistovėjusio Lietuvos dailės kanono pozicijų) panoramoje labirintiški, perspektyviški ir erdviški Alfredos Venslovaitės-Gintalienės lunapoliai meniniu ir technikos požiūriu yra vertas prisiminti 20 a. 2-osios pusės Lietuvos lakštinės grafikos puslapis. Dailininkė bene vienintelė 20 a. 2-osios pusės Lietuvos dailėje raižė litografinį akmenį ir kūrė akmens graviūras. Tai technika, leidusi raižyti plonytes preciziškas, juvelyrines linijas aklai baltoje plokštumoje. Nors ir daug eksperimentuota, visgi atspaustas atvirkštinis akmens graviūros vaizdas menininkę ir apvildavo. Kadangi Alfreda Venslovaitė-Gintalienė akmens graviūrą raižė vienintelė Lietuvoje, tai neturėdama su kuo palyginti, pasitarti, ji išsėmė, kaip pačiai atrodė, visas galimybes.

Ryškinant meno užribyje atsidūrusį reiškinį – Alfredos Venslovaitės-Gintalienės estampus, įmanoma daugiau sužinoti ir apie pačią tradiciją. Taigi iš dailininkės kūrinių ir jos kūrybinės biografijos daugiau sužinoma apie 20 a. 2-osios pusės estampą bei kas jam oponavo, tegu ir nesąmoningai, vien savo kūriniais. Kaip tai darė grafikė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė.

Gauta 2011-09-06

ŠALTINIAI

Lietuvos dailininkų sąjungos archyvas:
Alfredos Venslovaitės-Gintalienės asmeninis dokumentų segtuvas Nr. 182, be paginacijos.
Ramonas Kęstutis, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.* 1981-11-01, be paginacijos.
Valius Vytautas, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.*, be paginacijos, 1981-11-01.
Žilytė Birutė, *Rekomendacija A. Venslovaitei-Gintalienei stojant į Lietuvos dailininkų sąjungos narius 1981 m.*, be paginacijos, 1981-11-05.
Ramutės Rachlevičiūtės asmeninis archyvas:
Pokalbis su Gudmonu Jonu 2011-08-29.
Pokalbis su Gursku Albertu 2011-09-01.
Pokalbis su Kuzma Stanislovu 2007-02-17.
Pokalbis su Vėliuviene Ramune 2011-08-31.
Pokalbis su Venslovaite-Gintaliene Alfreda 2011-04-19.
Pokalbis su Venslovaite-Gintaliene Alfreda 2011-08-27.
Pokalbis su Vilutyte Nijole 2011-08-30.
Pokalbis su Zundelovičiumi Dovydu 2008-03-27.
Pokalbis su Žilyte Birute 2011-08-31.

LITERATŪRA

Becker Udo, *Simbolių žodynas*, Vilnius: Vaga, 1995.
Jampolskij Michail, *Demon i labirint*, Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije, 1996.
Jurėnaitė Raminta, „Krištoliniai kalnai", in: *Jaunimo gretos*, 1974, Nr. 12, p. 34.
Kunčiuvienė Eglė, „1985 metų respublikinė vaizduojamosios dailės paroda", in: *Dailė*, Nr. 27, Vilnius: Vaga, 1988, p. 8.
Lietuvos dailės istorija, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002.
Respublikinė jaunųjų dailininkų paroda: katalogas, Kaunas: Kauno valst. M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1976.
Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 7, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2005.

PRIEDAS.
ALFREDA VENSLOVAITĖ-GINTALIENĖ:
KŪRINIAI SPAUDOJE, IKONOGRAFIJA,
LITERATŪRA

REPRODUKCIJOS, ATVIRUKAI, PLAKATAI

Mergelė uogelė: iliustracija lietuvių liaudies pasakai *Piemenėlis nykštukėlis*. Alfreda Venslovaitė, in: *Sidabriniai rytmečiai*, M. K. Čiurlionio meno mokyklos moksleivių kūrinių reprodukcijų albumas, Vilnius, 1967, reprodukcija 26.

Reprodukcija, Alfreda Venslovaitė, in: *Prašome žodžio : mokinių kūrybos almanachas*, Kaunas, 1968, p. 11.

Sveikinu: atvirukas, dailininkė A. Zokaitienė, Vilnius: Mintis, 1970, p. [4], 14×8 cm. *Neapsikrėsime kirmėlėmis, jei...* plakatas. Dailininkė A. Zokaitienė. Respublikiniai sanitarinio švietimo namai, Vilnius, 1974. 58×42 cm.

Rugio varpa – dovana žemei. Alfreda Venslovaitė-Zokaitienė, in: *Jaunimo gretos*, 1974, Nr. 12, p. 34.

Skulptori portree = Портрет скульптора, 1971.Alfreda Venslovaite-Zokaitiene, in: *Tallinna III graafikatriennaal: näituse*. Tallinn, 1974, p. [23].

Studentės portretas. Alfreda Venslovaitė-Zokaitienė, in: *Jaunimo gretos*, Vilnius, 1974, Nr. 12, p. 34.

A. Venslovaitė, reprodukcija, Wiesława Wierzchowska, *III Trienale*, in: *Projekt*, Warszawa, 1975, nr 1, p. 17–21, 66, 71, 76.

Vilniaus apylinkėse, Alfreda Zokaitienė, in: *Poezijos pavasaris*, Vilnius, 1975, p. 51.

Ekslibrisai, Alfreda Gintalienė, in: *Naujos knygos*, 1976, Nr. 4, p. 26–27.

Medžiai ir paukščiai; *Skulptoriaus portretas*, Alfreda Venslovaitė-Zokaitienė, in: *Lietuvių grafika = Литовская графика 1971–1974*, Vilnius, 1976, reprodukcijos 114–116.

Ekslibriai, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Lithuanian bookplates = Lietuvių ekslibriai*: albumas, Chicago, Ill., 1980, p. 223–225.

Aus dem Zyklus „Vollmond". Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Sonntag*, Berlin, 1983, 20, Nov., p. 12.

Aus dem Zyklus „Metamorphosen der Zivilisation", III, 1980, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Litauische Poesie aus zwei Jahrhunderten*, Berlin, 1983, p. 309.

Aus dem Zyklus „Vollmond", *Der Platz in der Stad*, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Litauische Poesie aus zwei Jahrhunderten*, Berlin, 1983, p. 197.

Iš ciklo *Civilizacijos metamorfozės*, II, III, IV, 1980, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Lietuvių grafika 1975–1980*, Vilnius, 1983, Reprodukcijos 142–144.

Reprodukcija, A. Venslovaitė, in: *Algimantas Švėgžda, Petras Repšys und litauische Grafik*, 3. Sept. Bis 21. Okt. 1983. [Leipzig, 1983]. – 1 lap., sulankst. į 8 p.

Sarjast „Linnud vaatavad taevasse" = Из серии «Птицы смотрят в небо», I, 1983. Alfreda Venslovaite-Gintaliene, in: *Tallinna VI graafikatriennaal = VI Таллинское триеннале графики*, 1983: katalog, Tallinn, 1983, p. [27].

G. Traklis, *Eilėraščiai*, Iliustracijos, 1985; *Turkų pasakos*, iliustracijos, 1985, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Knygos meno trienalė'87*, Vilnius, 1987, p. 70.

Mėginimas pakilti, 1981; Iš ciklo *Paukščiai žiūri į dangų"*, 1983, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Lietuvių grafika = Литовская графика = Lithuanian graphics 1980–1985*, Vilnius, 1987, reprodukcijos 117–121.

21. Exlibris; Exlibris Šidlausko, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Contemporary Lithuanian bookplates*, sudarė Lidija Šimkus-Pocius, Rostrevor, 1989.

Ex-libris, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Ex libris Lituani: 40 autori contemporanei*, Pavia, 1990.

Iš ciklo *Paukščiai žiūri į dangų*, II, 1981, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Metai*, 1991, Nr. 2, p. 2 (virš.).

Paukščiai žiūri į dangų, I, 1983; *Paukščiai žiūri į dangų*, II, 1983; *Paukščiai žiūri į dangų*, IV, 1984; *Mirštantis paukštis*, 1985, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Lithuanian art auction: the auction is aimed at the return of art and cultural archives to native land*, Chicago, Ill., 1991, reprodukcijos 137–140.

T., 1972; Nijolės, 1984; Valyja B., 1985; R., 1974; M. V., 1984; Danutės Petraitienės, 1975; Chirurgo Tado Petraičio, 1975; Rimo Kočiūno, 1977; N. V., 1984 / Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Lietuvių ekslibrisas*, Vilnius, 1991, p. 216–217.

Exlibris Nijolei, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *VIII-oji Vilniaus ekslibrisų bienalė: Katalogas*, Vilnius, 1992, p. 46.

Procesas, 1996, Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, in: *Vilniaus grafikos centras*, Vilnius, 1996, p. 19.

Oiseaux regardant le cid. Alfreda Gintalienė, in: *9-ème biennale de la gravure de Sarcelles et des nouvelles images: invitée: la Lituanie: du 30 janvier au 14 février 1999*. Sarcelles, 1999, p. 35.

Mėginimas pakilti, 1981 [Interaktyvus], Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, *Penki: medijos centras*. – 2011, rugs. 5 [žiūrėta 2011 m. rugs. 5 d.], in: http://www.filmstudio.lt/default.aspx?Element=Image&Action=Image&ObjectID=93154.

ILIUSTRACIJOS

Dainuoja „Jaunystė": *Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto akademinis choras*: Plokštelė, dail. A. Gintalienė, Ryga: Melodija, 1977. Įdėklas, iliustr.

Romualdas Granauskas. *Įsauly tarp musių*; *Sėdėdamas po vyšnia: ištraukos iš novelių apysakos „Bružas"*, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1978, gruod. 2, p. 10–11.

Agata Kristi, *Stimfalidės*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Ginta-lienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1978, rugpj. 26, p. 10–11; rugs. 2, p. 10, 14.

Vytautė Žilinskaitė, *Bėgsmas*; *Griuvimas*: humoreskos, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1978, spalio 21, p. 10.

Viktoras Brazauskas, *Neišsiųsti laiškai*: elegija, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, kovo 24, p. 11.

Juozas Butkus, *Kasdieniškas daiktų pirkimas*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, kovo 31, p. 11.

Giljermas Geraras Estrelja, *Žinia*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, birž. 16, p. 10.

Volfgangas Kepenas, *Griuvėsiai, arba Kur mums iškeliauti*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, geg. 5, p. 10.

Vytautas Petkevičius, *Bobos vasara*: ištrauka iš naujo romano *Šermukšnių lietus*, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, kovo 10, p. 10–11, 16.

Edgaras Alanas Po, *Raudonosios mirties kaukė*: novelė, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, kovo 17, p. 11.

Aloyzas Tendzegolskis, *Laumė*: humoreska, Alfredos Venslovaitės-

Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1979, kovo 10, p. 12.
Kantrybės akmuo: turkų pasakos, in: ser.: *Psaulio pasakos*, iliustr. Alfreda Gintalienė. Vilnius: Vyturys, 1980., p. 228, [3].

Felisbertas Ernandesas, *Balkonas*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1981, spalio 10, p. 10–11.

Bronius Radzevičius, *Būna tik vienas toks džiugus pabudimas*: ištrauka iš romano *Priešaušrio vieškeliai*, 2 d., Alfredos Venslovaitės Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1981, rugs. 12, p. 10–11, 13; rugs. 19, p. 10–11; rugs. 26, p. 10–11.

Čingizas Aitmatovas, *Ilga kaip šimtmečiai diena*: romano fragmentai, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1982, lapkr. 20, p. 3.

Ramūnas Klimas, *Raimonda*: romano fragmentai, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1982, liepos 24, p. 10–11; liepos. 31, p. 10–11; rugpj. 7, p. 10–11.

V. Rimkevičius. *Namo*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Tarybinė moteris*, 1982, Nr. 11, p. 16–17.

W. Rimkewiczius, *Do domu*: apsakymas, rys. A. Wenslowaite-Gintaliene, in: *Kobieta Radziecka*, 1982, Nr 11, p. 16–17.

Žanas Ruslo, *Vizitas: Žanui Meramberui atminti*: novelė, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1982, kovo 13, p. 10.

Juozas Aputis, *Balta balta buvusio laiko dėmelė*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1983, vas. 19, p. 10.

Margerita Jursenar, *Kaip išsigelbėjo Vanas Fo*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1983, gruodžio 31, p. 10–11.

Danielius Mušinskas, *Adomo rytas*; *Degantys slėniai*: novelės, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1983, spal. 1, p. 10.

Vytautė Žilinskaitė, *Herostrato tėvas*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1983, rugs. 3, p. 10–11.

Juozas Aputis, *Šviečiančios vilko akys*: novelės, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1984, geg. 19, p. 10–11.

Kęstutis Arlauskas, *Randai*: apsakymas, A. Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1984, Nr. 21, p. 25.

Vytautas Brencius, *Žemė jūros taurėj*: eilėraščiai, iliustr. Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vaga, 1984, p. 95.

Henrikas Čigriejus, *Kiškio medžioklė*; *Viduržiemis*; *Vėjo klebenamos durys*; *Varnos ant ižo...*; *Viską užpustė ir dar užpustys...* ; *Topolio eilėraštis*, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1984, Nr. 14, p. 25.

Olegas Pokalčiukas, *Praradimas*: fantastinis apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1984, Nr. 6, p. 12–13.

Vytautas Rimkevičius, *In extremis*: apsakymas, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1984, Nr. 2, p. 18–19.

Danutė Žilaitytė, *Mėlyna upė su geltonom salom*: novelė, A. Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1984, Nr. 21, p. 24.

Luji Aragonas, *Avinas*: novelė, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1985, bal. 20, p. 6–7.

Artojų žeme, amžinas paveiksle: eilėraščiai, sudarytojas Mykolas Karčiauskas, iliustravo Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vaga, 1985.

Antanas Gailius, *Gražiai pražysta sutemų krašte*; *Kas vakarą imu tave į ranką*; *Po debesiu, kuris dabar virš mūsų*; *Ir šitas grožis, ir negyvos rožės*; Johanesas Borovskis, *Vaikiškos atostogos Lietuvoje*; *Ignalina: kelionė bailare*, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Švyturys*, 1985, Nr. 12, p. 20.

Danielius Mušinskas, *Kodėl sapnuoji lojantį šunį*; *Dailiai nutekintos sielos*: novelės, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės pieš., in: *Literatūra ir menas*, 1985, sausio 5, p. 10, 14.

Vytautas Skripka, *Pervaža*: eilėraščiai, iliustr. Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vaga, 1985.

Jonas Strielkūnas, *Lapkričio medis*: eilėraščiai, dailininkė Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vaga, 1985.

Kantrybės akmuo: turkų pasakos, ser. *Pasaulio pasakos*, iliustravo Alfreda Gintalienė, 2-asis leid., Vilnius: Vyturys, 1986.

Padavimai: kalendorius, 1988, iliustravo Alfreda Gintalienė ir kt., Vilnius: Vyturys, 1987.

Lietuviškas radio pusvalandis, viršelio dailininkė A. Venslovaitė-Gintalienė, Montreal, 1988.

Šachrazados pasakos, iliustravo Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vyturys, 1988.

Dalia Urnevičiūtė, *Ratilai*: eilėraščiai, iliustravo Alfreda Gintalienė, Vilnius: Vaga, 1988.

Žiema ateina: perskaityk ir nuspalvink: spalvinimo knygelė, parašė ir nupaišė A. Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Onė, 1994.

Indra Devi, *Visuomet jauni, visuomet sveiki*: joga, ser. *Sveiko gyvenimo mokykla*, dailininkė Alfreda Venslovaitė, Vilnius: Asveja, 1996.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 1: *Biolauko savireguliacijos sistema*, kn. 2: *Gryna karma*, kn. 3: *Meilė žmonėms ir pasauliui*,dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 1996.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 4: *Žvilgsnis ateitin*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 1997.

Vėžys išgydomas: kompleksinis gydymas netradicine medicina, ser: *Sveiko gyvenimo mokykla*, parengė Bronė Lozovienė, dailininkė Alfreda Venslovaitė, Vilnius: Asveja, 1997.

Kiras Bulyčiovas, *Nenuorama: mergaitė iš ateities*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 1998.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 5: *Atsakymai į klausimus*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 1999.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 6: *Pakopos į dievišku-mą*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2000.

Indra Devi, *Visuomet jauni, visuomet sveiki*: joga, dailininkė Alfreda Venslovaitė, 2-asis leid., Vilnius: Asveja, 2001.

Petras Keidošius, *Prie žiemos slenkščio*: eilėraščiai, Alfredos Venslovaitės-Gintalienės iliustracijos, Marijampolė: TeleSATpressa, 2001.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 4: *Žvilgsnis ateitin*, kn. 5: *Atsakymai į klausimus*, kn. 6: *Pakopos į dievišku-mą*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2001.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 7: *Juslinės laimės įveikimas*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2002.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 8: *Dialogas su skaitytojais*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2004.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 9: *Kaip išgyventi*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2004.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 10: *Dialogo tęsinys*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2004.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 11: *Dialogo pabaiga*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2004.

Nejolė Laukavičienė-Širvinskaitė, *Tostų dūžiai*: eilės meilei, tostams, atvirukams, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2006.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 7: *Juslinės laimės įveikimas*, kn. 8: *Dialogas su skaitytojais*, kn. 9: *Kaip išgyventi*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2006.

Nejolė Laukavičienė-Širvinskaitė, *Negaliu gyventi be Tavęs*: meilės lyrika, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2007.

Sergejus Lazarevas, *Karmos diagnostika*: kn. 10: *Dialogo tęsinys*, kn. 11: *Dialogo pabaiga*, kn. 12: *Gyvenimas kaip drugelio sparnelių plevenimas*, dailininkė Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, Vilnius: Asveja, 2009.

IKONOGRAFIJA

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, nuotrauka, in: *Jaunimo gretos*, 1974, Nr. 12, p. 34.

Venslovaitė-Gintalienė Alfreda, nuotrauka, in: *Lithuanian bookplates = Lietuvių ekslibriai*: albumas, Chicago, Ill., 1980.

Venslovaitė-Gintalienė Alfreda, nuotrauka, in: *Dešimtoji respublikinė ekslibrio paroda*: katalogas, Vilnius, 1982.

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, nuotrauka, in: *Knygos meno trienalė „Vilnius 87" = Триеннале искусства книги «Вильнюс 87»*: katalogas, Vilnius, 1987.

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, nuotrauka, in: *Lietuvių ekslibrisas*, Vilnius, 1991.

Alfreda Venslovaitė-Gintalienė, nuotrauka, in: *Lithuanian art auction: the auction is aimed at the return of art and cultural archives to native land*, Chicago, Ill., 1991.

LITERATŪRA APIE ALFRĖDĄ VENSLOVAITĘ-GINTALIENĘ

Jurėnaitė Raminta, „Krištoliniai kalnai", in: *Jaunimo gretos*, 1974, Nr. 12, p. 34.

Tallinna III graafikatriennaal = III Таллинское триеннале графики : Tallinn, september–oktober 1974. Tallinn: [s.n.], 1974.

Московский клуб экслибрисистов, 195 заседание, 10 ноября 1975 г. Москва: Книга, 1975.

Kisarauskas Vincas, „Alfredos Gintalienės ekslibrisai", in: *Naujos knygos*, 1976, Nr. 4, p. 26–27.

Venslovaitė-Gintalienė Alfreda, In: *Lithuanian bookplates = Lietuvių ekslibriai*: albumas. Chicago, Ill., 1980.

Vaitkūnas Gytis, „Artes plasticas de la Lituania Soviética", in: *Literatura Soviética*, Moscu, 1982, Nr. 8, p. 178–184.

Vaitkūnas Gytis, „Les arts figuratifs de la Lituanie Soviétique", in: *Lettres soviétiques*, Moscou, 1982, Nr. 284, p. 179–183.

Vaitkūnas Gytis, „Die bildene Kunst Sowjet-Litauens", in: *Sowjetliteratur*, Moskau, 1982, Nr. 8, p. 173–179.

Vaitkūnas Gytis, „The fine arts in Soviet Lithuanian", in: *Soviet Literature*, Moscow, 1982, Nr. 8, p. 182–186.

„Alfreda Gintalienė", in: *Contemporary Lithuanian bookplates*, sudarė Lidija Šimkus-Pocius, Rostrevor, 1989.

„Venslovaitė-Gintalienė Alfreda", in: *IV-oji Vilniaus ekslibrisų bienalė*: katalogas, Vilnius, 1989.

„Alfreda Venslovaitė-Gintalienė", in: *Lithuanian art auction : the auction is aimed at the return of art and cultural archives to native land*, Chicago, Ill., 1991.

„Įvairūs apdovanojimai, kuriuos dailininkai laimėjo už ekslibrisų kūrybą", in: *Lietuvių ekslibrisas*, Vilnius, 1991, p. 244–246.

„A. Venslovaitė-Gintalienė", in: *V Vilniaus ekslibriso bienalės laureatė*, 1985, p. 246.

„Venslovaitė-Gintalienė (Zokaitienė) Alfreda", in: *Lietuvių ekslibrisas*, Vilnius, 1991.

„Alfreda Gintalienė", in: *Vilniaus grafikos centras*, Vilnius, 1996.

„Alfreda Gintalienė, Lituanie", in: *9-ème biennale de la gravure de Sarcelles et des nouvelles images invitée la Lituanie: du 30 janvier au 14 février 1999*. Sarcelles, 1999.

Palys Petras, „Dailininkių motinos ir dukters dailės paroda", in: *Draugas*, Chicago, Ill., 2002, liepos 26, p. 6.

LUNAPOLISES BY ALFREDA VENSLOVAITĖ-GINTALIENĖ

Ramutė Rachlevičiūtė

KEYWORDS: siurreality, siurrealism, art canon, tradition, lunapolis, labyrinth.

SUMMARY

The prints created by Alfreda Venslovaitė-Gintalienė in 80ˢ-90ˢ of the previous century received very few evaluations in general reviews of art exhibitions from art critics at the time of their creation. Not a single article has been written on her creation. Over the last two decades Alfreda Venslovaitė-Gintalienė has fallen silent due to a number of various reasons (including personal as well). The research mainly focuses on a broader study of technically well-accomplished printmaking (etching, lithography), which reveals an authentic artistic world. Moreover, she is the only artist in Lithuanian graphics, which created engravings on stone in the second half of the 20th century.

Alfreda Venslovaitė studied in Vilnius Secondary Art School for seven years and is one of the first graduates of M. K. Čiurlionis Vilnius Secondary Art School. Later she learnt in the Faculty of Art Pedagogy at Lithuanian State Art Institute,. Contrastive relations of large and small objects are exceptionally characteristic of artistic language in her printmaking works. She employs optical effects, multiple and mixed perspectives as well as structure of labyrinth. *Surreality* is another feature of a number of her printmaking works. Alfreda is interested in body metamorphoses (ways of human, animal and bird destruction), which are analysed by the author of the article employing the study of deformation poetics 'Demon and Labyrinth' by Russian scientist M. Jampolsky. Whatever is depicted in the artist's works, her cosmic landscapes, oniric lunapolises - they all refer to *night* art or graphics because according to the artist: 'When the sun shines and it is light everything is clear and understandable, whereas night, stars and moon bring only questions.' Labyrinth structure is also characteristic of printmaking works of *perspective* and *openwork* type. In the first case, labyrinth is approached in spatial and three-dimensional ways; in the second case the labyrinth is presented in ornamental and planar ways.

The majority of Lithuanian landscapes not only in graphics but also in painting are of closed composition, lack panoramic sceneries, bird's eye views or views from frog's perspective. Thus, in this relatively monotonous and well-established perspective of Lithuanian art cannon of the second half of the 20th century, labyrinthic and perspective lunapolises by Alfreda Venslovaitė-Gintalienė make up an interesting page (from artistic and technical point of view) in Lithuanian graphic of the second half of the 20th century.